

Trajnost

Dokument o teoretičnem ozadju

VSEBINA

Uvod v dokument o teoretičnem ozadju	4
1. Trajnost – uvod	5
2. Trajnostno bivanje	11
3. Trajnostno financiranje	19
4. Trajnostna mobilnost	25
5. Trajnostna prehrana	29
6. Trajnost izdelkov: Celosten pristop EU k razvoju izdelkov z manjšo porabo virov	36
6.1. Okoljsko primerna zasnova izdelkov (Ecodesign) in energijska nalepka	38
6.2. Znak EU za okolje – okoljska marjetica	42
6.3. Prezgodnje zastaranje	45
7. Izvrševanje pravil in nadzor nad trajnostjo izdelkov	50
7.1. Zavajajoče zelene trditve o izdelkih in potencialni problemi izvrševanja zakonodaje	50
7.2. Vpliv potrošniških pravic na daljšo življenjsko dobo izdelkov	52
7.3. Nova uredba o nadzoru trga	54

To gradivo je nastalo v okviru programa Consumer PRO, ki je pobuda Evropske komisije v okviru Evropskega potrošniškega programa. Podpora Evropske komisije ne pomeni, da je komisija odobrila vsebino, ta namreč odraža samo stališča avtorjev. Komisija ni odgovorna za kakršno koli uporabo informacij, ki jih vsebuje ta dokument.

Dragi bralec,

ta dokument o teoretičnem ozadju je del materialov za usposabljanje, razvitih za program **Consumer PRO**, pobudo Evropske unije, ki si prizadeva bolje usposobiti potrošniške organizacije in druge deležnike za zaščito končnih potrošnikov v posamezni državi članici EU.

Namen tega dokumenta je, da se vam in vašim ekipam zagotovijo koristne in ustrezne informacije o trajnosti. Obsega pet ključnih področij, na katere imajo lahko evropski potrošniki in potrošniška politika največji vpliv in priložnost za zmanjšanje vpliva na podnebno krizo. To so **trajnostna prehrana, finance, mobilnost, bivanje** ter **vzdržljivost izdelkov in uveljavljanje pravic**.

Vsaka od teh tem obravnava naslednja vprašanja:

- zakaj je pomembna za potrošnike;
- kakšen je politični program na ravni EU;
- kakšne so vloge nacionalnih in evropskih potrošniških organizacij in ostalih deležnikov;
- nekaj praktičnih primerov in študij primerov uporabe orodij, kampanj in sporočil nacionalnih potrošniških organizacij.

Ta dokument o teoretičnem ozadju je del zbirke materialov za usposabljanje. Obstajajo še dodatni dokumenti o teoretičnem ozadju, ki obravnavajo splošno potrošniško pravo in digitalne pravice.

O programu Consumer PRO

Consumer PRO je pobuda Evropske komisije v okviru Evropskega potrošniškega programa, izvaja pa jo BEUC – Evropska potrošniška organizacija. Cilj pobude je z neformalnim izobraževanjem povečati usposobljenost evropskih potrošniških organizacij po vsej EU, Islandiji in na Norveškem pri ključnih, po sektorjih specifičnih temah. Za več informacij nam pišite na info@consumer-pro.eu.

1. Trajnost – uvod

Zakaj je trajnost pomembna za potrošnike?

Med evropskim prebivalstvom narašča zavedanje, da je potrebnih več ukrepov za blažitev podnebnih sprememb. Raziskava Evropskega barometra¹ o odnosu Evropejcev do podnebnih sprememb iz marca 2020 kaže, da:

- **94 odstotkov državljanov v vseh državah članicah EU pravi, da je zanje pomembno varovanje okolja;**
- **91 odstotkov državljanov je izjavilo, da so podnebne spremembe resen problem v EU;**
- **po mnenju 83 odstotkov vprašanih je potrebna vseevropska zakonodaja za zaščito okolja.**

Pregled stanja razmer za potrošnike za leto 2019 kaže, da več kot polovica potrošnikov v EU (56,8 odstotka) poroča, da na vsaj nekatere njihove odločitve o nakupu vplivajo okoljske trditve².

To se ujema z ugotovitvami številnih organizacij, članic Evropske potrošniške organizacije (BEUC), ki opažajo naraščajoče zanimanje potrošnikov za trajnostne teme. Posledično nacionalne potrošniške organizacije od potrošnikov prejemajo vedno več vprašanj in se zato bolj zanimajo, kako jim lahko koristno svetujejo in jim ponudijo uporabna orodja, kot so ocene izdelkov in mobilne aplikacije z različnimi orodji.

Zaradi tega smo razvili modul za usposabljanje Consumer PRO in gradiva o trajnosti. Z njimi želimo podpreti vas kot strokovnjake pri delu s potrošniki, da lahko potem vi podprete in izobražujete potrošnike o vseh vprašanih s tega področja. Potrošniki bodo na podlagi strokovnih dognanj in mnenj lažje spremenili svoje vedenje, vse pridobljeno znanje pa bo koristilo tudi vam pri zastopanju in lobiranju v njihovem imenu.

Politični program – na ravni EU

Pomen okoljskih vprašanj za evropske državljane in njihova zaskrbljenost zaradi podnebnih sprememb se odraža v političnem programu EU. Tudi zaradi pritiska javnosti si je EU zdaj zastavila cilj, da do leta 2050 postane gospodarstvo z ničelnim ogljičnim odtisom in da bo svoj cilj zmanjšanja izpustov do leta 2030, ki je trenutno pri 40 odstotkih povečala na 50 ali morda celo 55 odstotkov.

Da bi uvedla potrebne strukturne spremembe, je Evropska komisija v svojem Evropskem zelenem dogovoru (december 2019) napovedala več ukrepov: da postanejo prehranski

¹<https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/survey/getSurveydetail/instruments/special/surveyky/2257>

² https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/consumer-conditions-scoreboard-2019-factsheet_en.pdf

sistemi trajnostni, da se izboljša energetska učinkovitost prometa in stanovanjskih stavb, da se preusmeri evropsko preskrbo z energijo na več obnovljivih virov energije, da imajo izdelki daljšo življenjsko dobo in da jih je mogoče bolj preprosto popraviti in reciklirati. **Evropski zeleni dogovor je glavna politična smernica vsaj za naslednjih pet let.** Vse druge politike EU, kot so industrijska politika, raziskovalna politika, politika o mobilnosti, prehrani, financah, energiji in drugem, morajo biti usklajene s cilji tega dogovora. A za uspeh bo treba narediti globoke sistemske spremembe v načinu življenja, proizvodnje, porabe, ogrevanja in gibanja³. Oblikovalci politike se morajo osredotočiti ne le na podnebne spremembe, temveč morajo zagotoviti obravnavo širših družbenih in okoljskih izzivov, kot so kemikalije, biotska raznovrstnost, raba zemljišč in pridelava hrane.

Da bi zagotovili uresničitev vizij in ciljev, načrtanih v novem Evropskem zelenem dogovoru, igra potrošniško gibanje skupaj z drugimi skupinami civilne družbe ključno vlogo, da EU in države članice prevzamejo odgovornost ter delujejo v skladu s pariškimi zavezami⁴.

Politični program na nacionalni ravni

Slovenija si je v celovitem Nacionalnem energetske in podnebnem načrtu⁵ (NEPN) zadala cilj, da bo do leta 2030:

- zmanjšala izpuste toplogrednih plinov (TPG) v sektorjih, ki niso vključeni v shemo trgovanja, vsaj za 20 odstotkov glede na leto 2005;
- zmanjšala rabo fosilnih virov energije in odvisnost od njihovega uvoza s postopnim opuščanjem rabe premoga (vsaj za 30 odstotkov do leta 2030), s prepovedjo prodaje in vgradnje novih kotlov na kurilno olje do leta 2023, s podporo izvedbi pilotnih projektov za proizvodnjo sintetičnega metana in vodika (cilj je 10-odstotni delež metana ali vodika obnovljivega izvora v prenosnem in distribucijskem omrežju);
- dosegla vsaj 27-odstotni delež obnovljivih virov energije (OVE) v končni rabi energije: vsaj 2/3 rabe energije v stavbah iz OVE; vsaj 30-odstotni delež OVE v industriji; 43-odstotni delež v sektorju električna energija; 41-odstotni delež v sektorju toplota in hlajenje; 21-odstotni delež v prometu (z najmanj 11-odstotnim deležem biogoriv);
- izboljšala energetska učinkovitost za vsaj 35 odstotkov glede na leto 2007 (v skladu z Direktivo o energetske učinkovitosti);

³ Glej na primer: Evropska agencija za okolje (2019): Prehod k trajnosti – Politika in praksa, <https://www.eea.europa.eu/publications/sustainability-transitions-policy-and-practice>

⁴ 12. decembra 2015 so pogodbenice Okvirne konvencije Združenih narodov o podnebnih spremembah dosegle pomemben sporazum za boj proti podnebnim spremembam ter za pospešitev in povečanje ukrepov in naložb, potrebnih za trajnostno nizkoogljično prihodnost. Osrednji cilj Pariškega sporazuma je okrepitev globalnega odziva na grožnjo podnebnih sprememb z ohranjanjem svetovnega dviga temperature v tem stoletju precej pod 2 stopinjami Celzija nad predindustrijsko ravno in z nadaljevanjem prizadevanja za nadaljnje omejevanje povišanja temperature na 1,5 stopinje Celzija. <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/what-is-the-paris-agreement>.

⁵ https://www.energetika-portal.si/fileadmin/dokumenti/publikacije/nepn/dokumenti/nepn_5.0_final_feb-2020.pdf

- zagotovila sistematično izvajanje sprejetih politik in ukrepov, da končna raba energije ne bo presegla 54,9 TWh, raba primarne energije pa ne bo presegla 73,9 TWh;
- zmanjšala rabo končne energije v stavbah za 20 odstotkov glede na leto 2005 in zagotovila zmanjšanje emisij TGP v stavbah za vsaj 70 odstotkov glede na leto 2005.

Za doseganje omenjenih ciljev bo pomembnih več povezanih aktivnosti, ki bodo potekale na vseh ravneh družbe – od industrije do javnih podjetij, zasebnih in javnih zgradb, vse do izdelkov in storitev, ki jih uporabljamo potrošniki. Med najpomembnejšimi deležniki na tem področju je Ekosklad, ki ponuja ugodno financiranje in nepovratna sredstva za naložbe v energijsko učinkovite izdelke, a nič manj pomembne niso niti vzpodbude in aktivnosti na lokalnem ali celo mikro okolju, ki se lahko kažejo v obliki kavarniških popravilnic, različnih skupin, ki organizirajo izmenjavo in prodajo rabljenih izdelkov in podobno. Na ta način je vizijo trajnosti mogoče na različnih ravneh približati končnemu potrošniku, predvsem pa mu ponuditi alternativo trenutnemu življenjskemu slogu za zadovoljitev njegovih potreb.

Vpletenost potrošniških organizacij

Potrošniške organizacije so bile v preteklosti le delno vključene v oblikovanje okoljske politike, zlasti v tiste, ki se nanašajo na informiranje potrošnikov, kot so znak za okolje (okoljska marjetica), energijska nalepka, označevanje izpustov osebnih vozil, politika oblikovanja izdelkov in zaščita pravic potrošnikov. Deloma so okoljske značilnosti preverjale tudi na primerjalnih potrošniških testih, kjer so šele v zadnjih letih dobile večjo veljavo in težo v skupni oceni.

V zadnjih letih pa se potrošniško gibanje vse bolj zavzema za splošno zaščito planeta. Vse bolj je razširjeno razumevanje, da je treba upoštevati tudi interese prihodnjih generacij.

Povečana ozaveščenost javnosti in oblikovalcev politik o izrednih podnebnih razmerah poudarja potrebo po sodelovanju med zagovorniki potrošnikov in oblikovalci politik. Za uspeh je ključnega pomena, da se potrošniki resnično vključijo v uvajanje politik. Pri tem, kako se prehranjujemo, giblujemo, potujemo, živimo v svojih domovih ali uporabljamo izdelke in storitve, je vedno potrebna kritična masa spremenjenega odnosa in vedenja potrošnikov. Izjemno pomembno je, da bodo politike, ki bodo uvedene v prihajajočih mesecih in letih, postavljale potrošnika v središče vseh bistvenih ukrepov.

Evropski potrošniki imajo ogromno kupno moč. Ali se odločijo za trajnostne ali netrajnostne izdelke in storitve, pomeni za planet veliko razliko. Potrošniki večino odločitev o nakupih sprejmejo pred odhodom v trgovino, zato je ključno, da se jih doseže in informira pred nakupom. Potrošniške organizacije imajo v tem procesu pomembno vlogo in delujejo kot zanesljivi posredniki, saj vsak dan prek revij, spletnih člankov, svetovalcev

in videoposnetkov obveščajo na milijone ljudi. Vendar pa mora biti obe tem preprosto na voljo tudi več trajnostnih izdelkov in storitev, o katerih lahko organizacije svetujejo potrošnikom. Trajnostni izdelki morajo biti potrošnikom preprosto dosegljivi in široko dostopni.

V prihodnjih letih bo vloga potrošniških skupin in potrošniških strokovnjakov potrebna za nadaljnje:

- neodvisno svetovanje potrošnikom o trajnostnih izdelkih in storitvah;
- testiranje izdelkov in storitev glede na njihov vpliv na okolje;
- organiziranje skupinskih nakupov za znižanje cen trajnostnih izdelkov, kot so sončne celice⁶;
- vključevanje potrošnikov v tranzicijske razprave s področja upravljanja spletnih skupnosti, kjer se lahko ljudje med seboj pogovarjajo o svojih izkušnjah, na primer z obnovljivimi viri⁷; z organiziranjem dogodkov, na katerih bi potrošnike obveščali o tem, kako bomo oziroma lahko živimo v prihodnosti⁸; s skupnimi akcijami, kot je objavljanje fotografij, ki so jih posneli potrošniki o odvečni in nepotrebnih odpadnih embalažah, ter s pošiljanjem teh fotografij in informacij oblikovalcem politike in gospodarskim subjektom;
- sodelovanje s socialnimi delavci za pomoč potrošnikom, ki imajo težave pri plačilu računov za energijo, in izobraževanje potrošnikov o učinkoviti rabi energije v njihovih domovih⁹;
- povezovanje s šolami in usposabljanje učiteljev¹⁰;
- organiziranje predstavitvenih delavnic, na katerih bi potrošnikom predstavili in pojasnili, kako uporabljati nove izdelke in storitve, na primer električne avtomobile¹¹;
- izvajanje raziskav o potrebah in željah potrošnikov, na primer o izraženi želji potrošnikov, da zmanjšajo količino odpadkov ali da imajo trajnejše izdelke^{12, 13};
- razvijanje programov usposabljanja, da bi okrepili potrošniške organizacije in druge deležnike v potrošniški politiki ter jih bolje opremili za zaščito potrošnikov v posameznih državah, v kar spadajo tudi trajnostne teme;

⁶ Glej 2. poglavje o bivanju.

⁷ Glej 2. poglavje o bivanju.

⁸ <https://www.altroconsumo.it/festival-2019#>

⁹ <https://www.stepenergy.eu/>

¹⁰ Portugalski projekt MundOn za usposabljanje učiteljev: <https://decojovem.pt/iniciativa/mundon/>

¹¹ Delavnica za uporabo električnega vozila 2019, Urad za svetovanje državljanom, Združeno kraljestvo. <https://www.youtube.com/watch?v=i3KkP0AohI8&feature=youtu.be>

¹² Glej poglavje 6.3 o projektu PROMPT.

¹³ Nemški Verbraucherzentrale Bundesverband (Zvezno združenje organov in uradov za varstvo potrošnikov) je z [raziskavo](#) odkril, da 96 % potrošnikov meni, da je pomembno, da se proizvede manj odpadne embalaže. [89 % vprašanih meni](#), da bi morala EU prisiliti proizvajalce velikih gospodinskih aparatov, da naredijo svoje izdelke bolj popravljive.

- razvijanje mobilnih aplikacij z različnimi orodji, na primer za pomoč potrošnikom, da se izognejo škodljivim kemikalijam v izdelkih in izberejo bolj zdravo prehrano¹⁴;
- promoviranje verodostojnih znakov okoljske odličnosti, kot je znak EU za okolje oziroma okoljska marjetica.

Trajnost in COVID-19

V času pisanja tega dokumenta še niso znani kratkoročni, srednjeročni in dolgoročni vplivi pandemije COVID-19, jasno pa je, da bo kriza dramatično vplivala na vse vidike našega življenja in na socialno kohezijo tako v sedanjem, srednjeročnem kot tudi v dolgoročnem obdobju. Oblikovalci politik na nacionalni, evropski in mednarodni ravni poleg obravnave takojšnjega zdravstvenega odziva razpravljajo tudi o političnih ukrepih, ki lahko ublažijo negativne gospodarske in družbene učinke. To zadeva takojšnjo nujno podporo, vključuje pa tudi odločitve o dolgoročnejših naložbah za oživitev gospodarstva po koncu neposredne zdravstvene krize.

Reforme **Evropskega zelenega dogovora** se morajo izvajati, kot je bilo načrtovano, saj naš cilj ne more biti preprosto vrnitev v »prejšnje normalno stanje«, ki napaja podnebno krizo. Ves javni denar za reševanje podjetij mora biti pogojen s spremembo v smeri večje trajnosti. Ključno bo, da se ne bodo ponovile napake iz preteklosti, na primer iz finančne in gospodarske krize leta 2009, ko so se mnogi strinjali, da iz krize ne moremo izstopiti takšni, kot smo vanjo vstopili, v praksi pa se je potem zelo malo spremenilo. Potrošniške organizacije so zavezane, da bodo igrale aktivno vlogo v procesu tranzicije.

Medtem ko Evropska komisija trenutno zagotavlja organizacijam civilne družbe, da se bodo evropske reforme Evropskega zelenega dogovora izvajale, kot je bilo načrtovano, je neizogibno, da bo imela kriza COVID-19 resne posledice in bo odločilna za vprašanje, ali lahko podnebno krizo še pravočasno rešimo.

Z vidika potrošnika pri tem obstajajo tveganja in tudi priložnosti. Med tveganji izpostavljamo predvsem naslednje vidike:

- manj javnega denarja bo na voljo za naložbe v strukturne spremembe. To lahko vpliva na proračune za raziskave in inovacije, na uvajanje vzorčnih projektov z novo infrastrukturo (npr. polnilnice za električna vozila) in na financiranje javnih zgradb, ki so okolju prijaznejše (npr. pasivne, skoraj ničenergijske in plusenergijske zgradbe z

¹⁴ Člani BEUC, Forbrugerrådet TÆNK (Danska), Sveriges Konsumenter (Švedska) in VKI (Austrija) so del projekta Ask Reach, ki ga financira LIFE: <https://www.askreach.eu/partners-and-supporters/>. Forbrugerrådet TÆNK je razvil mobilno aplikacijo 'Kemiluppen', UFC Que Choisir pa aplikacijo 'QuelCosmetic' za pomoč potrošnikom pri izbiri kozmetičnih izdelkov, ki ne vsebujejo določenih škodljivih kemikalij.

inovativnimi koncepti za svetlobo, prezračevanje, zbiranje deževnice, uporabo obnovljivih virov itd.)¹⁵;

- odpor oblikovalcev nacionalnih politik proti Evropskemu zelenemu dogovoru;
- manj pozornosti potrošnikov, ker so preobremenjeni z drugimi težavami, zaradi česar postaja njihovo ozaveščanje večji izziv;
- manjša zmožnost potrošnikov, ki so izgubili službo, da živijo bolj trajnostno, če je to dražje;
- več priložnosti za podjetja, da izdajo zaupanje potrošnikov, na primer z zahtevo po višjih cenah za »trajnostne« izdelke, tudi za tiste, ki ne izpolnjujejo njihovih obljub.

Med priložnostmi vidimo naslednje dejavnike:

- večje zavedanje potrošnikov, da so spremembe nujne, mogoče in uresničljive;
- nove veščine, znanja in zanimanja nekaterih potrošnikov, ki so jih razvili med razglašeno epidemijo, na primer kuhanje in šivanje, igranje z otroki, podpora lokalnih malih podjetij in več dela z uporabo videokonferenc v poklicne namene;
- nova in okrepljena hvaležnost za neokrnjeno okolje, kot so manj hrupa, čist zrak, ptice pevke v mestih;
- novi načini za spreminjanje življenjskega sloga, kot so izmenjava oblačil, igrač in knjig, daljša uporaba izdelkov in njihovo popravilo, pogostejše kuhanje doma namesto obiskovanja restavracij, preživljanje več kakovostnejšega časa z družino zaradi ekonomskega pritiska;
- več solidarnosti in občutka, da lahko premagamo veliko krizo, če vsi sodelujemo in delujemo bolj v skupnem interesu. To lahko daje ljudem občutek, da niso nemočni in da njihova dejanja štejejo.

¹⁵ Pogajanja za naslednji večletni proračun EU nakazujejo, da bo verjetno na voljo manj denarja za zdravstvene programe, raziskave in razvoj ter tudi za zaščito okolja, kot je bilo prvotno predlagano za obdobje 2021–2027. <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/priorities/eu-s-long-term-budget/20200722IPR83804/eu-long-term-budget-deal-must-be-improved-for-parliament-to-accept-it>

2. Trajnostno bivanje

Zakaj je trajnostno bivanje pomembno za potrošnike?

Potrošniki dobivajo vse višje račune za energijo in mnogi med njimi jih težko redno plačujejo, saj živijo v energijsko potratnih hišah ali nimajo dostopa do bolj trajnostnih rešitev.

Stanovanjski sektor porabi 45 odstotkov celotne porabe energije za ogrevanje in hlajenje v EU. **Evropski stanovanjski objekti morajo zato nujno postati trajnostni, da bi lahko dosegli podnebne cilje EU.** Večina stavbnega fonda, v katerem bomo živeli v letu 2050, obstaja že danes, zato bi se morali osredotočiti na razogljčenje zgradb s čim bolj celovito prenovo, s preходом na ogrevanje in hlajenje z obnovljivimi viri, z uporabo najbolj učinkovitih izdelkov in naprav, s pametnimi sistemi za upravljanje zgradb/naprav ter z izboljšanjem materialov za izolacijo.

Medtem ko so energijsko učinkoviti domovi koristni tako za denarnico potrošnikov kot za podnebje in tudi za javno zdravje (manj onesnaževanja zraka), imajo potrošniki vseeno pogosto težave, da bi uvideli prednosti vlaganja v prenove, pri odločanju o tem pa nimajo na voljo dovolj orodij. Finančna podpora je bodisi malo znana bodisi je preprosto ni na voljo. Po mnenju nacionalnih potrošniških organizacij, članic BEUC, so glavni zadržki, ki preprečujejo ukrepanje potrošnikov pri prenovi domov, naslednji:

- pomanjkanje zavedanja o prednostih prenove,
- pomanjkanje razpoložljivega/primerne financiranja za prenove,
- pomanjkanje pravne varnosti,
- premalo razpoložljivih, zanesljivih in nepristranskih nasvetov.

Vključevanje potrošnikov v energetske prehode je ključnega pomena za ustvarjanje pozitivnega pristopa javnosti v obdobju sprememb. Potrošniki, ki jih zanima, kako aktivno prispevati k energijskemu prehodu, morajo biti prepričani, da lahko prihranijo denar, izboljšajo raven udobja in imajo zagotovljeno zanesljivo preskrbo z energijo.

Potrošniki potrebujejo informacije o vplivu svojih odločitev in s tem povezanim ogljičnim odtisom. Zlahka morajo prepoznati najboljše rešitve zase, na primer pri odločanju o lastni rabi energije ali o celotnih stroških pri vlaganju v ogrevalno ali hladilno opremo. Potrebujejo informacije in preprost dostop do razpoložljivih shem podpore. Hkrati potrebujejo ustrezen nasvet usposobljenih strokovnjakov, ki obnavljajo njihove domove, in pomoč pri organizaciji selitve med prenovo. Informacije so sicer pomembne, vendar jih je treba razumeti zgolj kot del rešitve, skupaj z dobro oblikovanimi in stabilnimi politikami, ki zagotavljajo gotovost za njihove naložbe in zaupanje.

Da bi izboljšala energetske učinkovitosti stavb, je EU vzpostavila zakonodajni okvir, ki vključuje Direktivo 2010/31/EU o energetske učinkovitosti stavb (EPBD) in Direktivo 2012/27/EU o energetske učinkovitosti. Obe direktivi sta bili leta 2018 in 2019 spremenjeni kot del svežnja Čista energija za vse Evropejce.

Prvič, [spremenjena Direktiva \(2018/844/EU\) o energetske učinkovitosti stavb \(EPBD\)](#) daje močan politični signal o zavezanosti EU k posodobitvi gradbenega sektorja glede tehnoloških izboljšav in povečanju prenov stavb. EPBD državam članicam nalaga, da razvijejo nacionalne dolgoročne strategije prenove, da bo stavbni fond EU do leta 2050 postal visoko učinkovit, kar pomeni zmanjšanje emisij za 80–95 odstotkov v primerjavi z letom 1990. Ta krovni cilj politike bo dosežen z različnimi določbami, od t. i. kazalnika pripravljenosti na pametne sisteme – SRI do energetskih izkaznic (EPC). Kazalnik pripravljenosti na pametne sisteme meri sposobnost zgradb, da uporabljajo nove tehnologije in sodelujejo z omrežjem za doseganje višje ravni učinkovitosti. Energetska izkaznica izhaja iz sistema potrdil za izboljšanje primerljivosti energetske učinkovitosti stavb pred prenovo in po njej. Direktiva določa tudi uvedbo polnilnih mest za električna vozila (EV) za nove stanovanjske zgradbe in od držav članic zahteva, da pri oblikovanju nacionalnih strategij prenove upoštevajo ukrepe za zmanjšanje energetske revščine. Rok za prenos EPBD v nacionalno zakonodajo je bil marec 2020.

Drugič, s [spremenjeno Direktivo o energetske učinkovitosti \(2018/2002\)](#) je bilo dogovorjeno, da se posodobi okvir politike do leta 2030 in naprej. Najpomembnejši cilj spremenjene direktive je povečanje energetske učinkovitosti do leta 2030 za 32,5 odstotkov. Cilj, ki ga je treba doseči po vsej EU, je določen glede na modele napovedi iz leta 2007 za leto 2030. Eden glavnih ciljev revidirane direktive o energetske učinkovitosti je zmanjšati porabo energije in s tem znižati potrošnikove račune za energijo. Namen direktive je tudi povečanje prizadevanja za zmanjšanje odvisnosti Evrope od uvoza energije, spodbujanje proizvajalcev k inovacijam in povečanje naložb v gradbeni sektor.

Tretjič, [Uredbo o upravljanju energetske unije in podnebnih ukrepov \(Uredba 2018/1999\)](#) je mogoče opredeliti kot temeljni kamen svežnja Čista energija za vse Evropejce, ki določa smer za doseganje dolgoročnih ciljev energetske unije v skladu s Pariškim podnebnim sporazumom. Z zahtevo, da države članice razvijejo dolgoročne strategije in integrirane nacionalne energetske in podnebne načrte, uredba med drugim določa jasna pravila o tem, kako doseči cilj energetske učinkovitosti EU do leta 2030.

Evropska komisija je **Evropski zeleni dogovor** določila za eno od ključnih prednostnih nalog in z njim sprožila val prenov javnih in zasebnih stavb. Cilj dogovora je nadaljnje ukrepanje in ustvarjanje potrebnih pogojev za obsežnejše prenove in izkoriščanje pomembnega varčevalnega potenciala gradbenega sektorja. [Sporočilo Evropske komisije o Evropskem zelenem dogovoru](#) iz decembra 2019:

»Komisija bo dosledno izvrševala zakonodajo v zvezi z energetske učinkovitostjo stavb. Za začetek bo v letu 2020 v državah članicah izvedena ocena nacionalnih dolgoročnih strategij za prenovo. Komisija bo v okviru širših prizadevanj za zagotovitev, da bodo relativne cene različnih virov pravilno odražale njihovo energijsko učinkovitost, začela proučevati možnost vključitve emisij iz stavb v evropsko trgovanje z emisijami. Nadalje bo opravila tudi pregled

uredbe o gradbenih proizvodih. Ta bi morala zagotavljati, da je snovanje novih in prenovljenih stavb na vseh stopnjah skladno s potrebami krožnega gospodarstva, ter privedi do večje digitalizacije in prilagajanja stavbnega fonda na podnebne spremembe.»

Vzporedno s tem Evropska komisija predlaga sodelovanje z zainteresiranimi stranmi, kar naj bi vključevalo odprto platformo, ki bi povezovala zainteresirane strani. Ne nazadnje bo na voljo tudi velika finančna podpora za obnovo stavb, ki lahko organizacijam članicam BEUC in drugim potrošniškim strokovnjakom nudi edinstveno priložnost, da vzpostavijo nacionalne svetovalne programe in potrošnikom pomagajo, da dobijo dostop do teh sredstev za obnovo stavb.

Politični program na nacionalni ravni

V lanskem letu je bilo v javni obravnavi več pravnih aktov, ki v slovenski pravni red prenašajo direktive EU iz svežnja Čista energija za vse Evropejce.

Zakon o učinkoviti rabi energije (Uradni list 158/20), ki že velja, vsebinsko ureja učinkovito rabo energije in v tem okviru splošne ukrepe za spodbujanje energetske učinkovitosti, ukrepe za povečanje učinkovite rabe energije ter zagotavljanje energetske učinkovitosti stavb. Zakon določa tudi izvajanje politike države na področju energetske učinkovitosti. Na ravni EU je treba energetsko učinkovitost do leta 2030 povečati za 32,5 odstotka Slovenija pa si je zadala cilj povečanja za vsaj 35 odstotkov glede na osnovni scenarij iz leta 2007.

Zakon določa splošne obveznosti na področju merjenja porabe energije in obračunavanja stroškov za porabljeno energijo. Dopolnjujejo se obveznosti iz direktive o energetske učinkovitosti glede delitve stroškov v večstanovanjskih stavbah. Vse nove stavbe, ki imajo centralni vir ogrevanja ali hlajenja ali se oskrbujejo iz sistemov daljinskega ogrevanja ali daljinskega hlajenja, bodo morale biti opremljene z individualnimi števci posebej za merjenje porabe toplote za ogrevanje, hlajenje in pripravo sanitarne tople vode. Omenjeni števci bodo morali imeti možnost daljinskega odčitavanja.

Zaradi lažjega prehoda na uporabo električnih vozil se po zakonu zahteva namestitve posebnih polnilnih mest za električna vozila na parkirnih mestih in počivališčih. Zakon predpisuje obveznost namestitve polnilnih mest in infrastrukturnih vodov v primerih gradnje in prenove ter obstoječih stanovanjskih in nestanovanjskih stavb.

Zakon o spodbujanju rabe obnovljivih virov energije mora pričeti veljati do 30. junija 2021.

Predlog zakona vsebinsko ureja izvajanje politike države in občin na področju rabe obnovljivih virov energije (v nadaljevanju: OVE), določa zavezujoč cilj za delež energije iz OVE v bruto končni porabi v Republiki Sloveniji ter ukrepe za doseganje tega cilja in načine njihovega financiranja. Zavezujoč cilj deleža OVE v bruto končni porabi energije se določa z NEPN (vsakoletni delež od leta 2021 dalje ne sme biti nižji od izhodiščnega deleža 25odstotkov).

Zakon določa obračunavanje omrežnine, prispevkov in drugih dajatev v režimu samooskrbe z električno energije iz OVE, priključevanje naprav za samooskrbo ter ustanavljanje skupnosti na področju energije iz OVE. Spodbuja se raba OVE (sončne elektrarne in toplotne črpalke)

ter vključevanje energije iz OVE za ogrevanje in hlajenje z ukrepi za povečanje deleža energije iz OVE.

Uredba o samooskrbi z električno energijo iz obnovljivih virov energije (Uradni list 17/19 in 197/20), ki že velja.

V lanskem letu je bila predlagana sprememba uredbe, saj so se v praksi predvsem pri uvajanju »skupnostne samooskrbe« (skupinske samooskrbe in skupnosti OVE) pokazale določene pomanjkljivosti, zaradi česar je bilo treba poenostaviti postopek priključevanja teh naprav na omrežje. Učinki predloga sprememb in dopolnitev uredbe o samooskrbi so:

- fleksibilnejši pogodbeni odnosi – člani skupnostne samooskrbe bodo lahko prosto vstopali in izstopali v skupnostno samooskrbo,
- večji delež OVE, bolj izkoriščen potencial omrežja in stavbe, na kateri bo naprava postavljena,
- razvoj novih produktov in storitev – lastnik naprave za samooskrbo bo lahko namestil napravo glede na maksimalne tehnične zmogljivosti omrežja in stavbe in šele po namestitvi spodbujal odjemalce k povezovanju v skupnostno samooskrbo.

Zakon o oskrbi z električno energijo naj bi bil sprejet v prvi četrtini leta 2021. Med drugim ureja ukrepe za preprečevanje energetske revščine ter prvič definira ranljivega odjemalca kot tistega gospodinjanskega odjemalca, ki si zaradi svojih premoženjskih razmer, deleža izdatkov za energijo od razpoložljivega dohodka in drugih socialnih okoliščin ter bivalnih razmer ne more zagotoviti drugega vira energije za gospodinjstvo, ki bi mu povzročil enake ali manjše stroške za najnujnejšo gospodinjstvo.

Vpletenost potrošniških organizacij v trajnostno bivanje

V nadaljevanju predstavljamo nekatera ključna področja dela potrošniških organizacij.

- **Svetovanje potrošnikom, kako zmanjšati porabo energije:** potrošnikom dostop do jasnih in preglednih informacij ni vedno na voljo. Pri izbiri dobaviteljev energije ali pri vlaganju v čiste tehnologije (kot so toplotne črpalke) morajo zlahka prepoznati najboljše rešitve. Nekatere potrošniške organizacije nudijo splošne nasvete o energijski učinkovitosti in primerjavo izdelkov (npr. za ogrevalne naprave).
- **Pomoč potrošnikom pri prenovi njihovih domov:** kako zmanjšati vrzeli v energijski učinkovitosti, omogočiti dostop do nasvetov neodvisnih strokovnjakov ali energetskih izkaznic. Kot naslednji korak bi se lahko potrošniške organizacije osredotočile na zagotavljanje prilagojenih nasvetov za energetske prenove za posamezne primere in na vodenje potrošnikov skozi vse potrebne korake, na organiziranje skupnih akcij prenove stavb in na ponujanje novih storitev.
- **Vpliv na zakonodajo, da se potrošnikom zagotovi preprost dostop do vseh potrebnih orodij:** potrošnike morajo podpirati finančne spodbude in dobro zasnovana, stabilna

politika, ki zagotavljajo naložbeno gotovost. Programi prenove, zelena posojila ali spodbude za najemodajalce so ključna področja, na katerih je mogoče potrošnikom olajšati energetske prehode. Posebno pozornost je treba nameniti ranljivim potrošnikom, najemnikom in večstanovanjskim stavbam.

- **Pozorno spremljanje trga in zagovarjanje močnih pravic potrošnikov ter boljše ponudbe:** več je treba storiti za povečanje energijske učinkovitosti in za prehod na obnovljive vire v sektorju ogrevanja in hlajenja. Zagotavljanje zdrave konkurence med podjetji ter zagotavljanje pravic in zaščite potrošnikov so del teh aktivnosti.
- **Testiranje in vplivanje na tehnične standarde,** pomembne za izdelke in prenovo stavb (npr. preizkus materialov: okna, izolacija).

Nacionalni primeri ali orodja za izobraževanje in sodelovanje potrošnikov

Skupinski nakup naprav na obnovljivo energijo

Projekta CLEAR in CLEAR 2.0: CLEAR je kratica, ki v angleščini označuje »omogočanje potrošnikom, da se seznani, sodelujejo in sprejmejo obnovljive vire energije« (enabling

Consumers to Learn about, Engage and Adopt Renewables). CLEAR 2.0 je bil projekt evropskih potrošniških organizacij za svetovanje in podporo potrošnikom, ki želijo v svojih gospodinjstvih proizvajati elektriko in toploto iz obnovljivih virov. Projekt je financiral raziskovalni in inovacijski

program Evropske unije Obzorje 2020 (Horizon 2020) in je potekal od septembra 2017 do februarja 2020.

S projektom CLEAR 2.0 smo lahko:

- bolje razumeli, kaj motivira potrošnike in kateri so glavni sprožilci za spremembo njihovega vedenja, tako da smo opravili spletne razgovore;
- preizkusili, kaj motivira potrošnike, da učinkoviteje porabljajo energijo, tako da smo spremljali skupino gospodinjstev in jim pri tem zagotovili informacije in opremo;
- pomagali potrošnikom pri sprejemanju bolj informiranih odločitev s pomočjo ocen učinkovitosti sistemov na obnovljive vire in z omogočenim dostopom do teh informacij, ki ga ima več gospodinjstev z uporabo novih spletnih orodij;
- spremljali in vodili potrošnika pri ugodnejšem in bolj informiranemu nakupovanju s skupinskimi nakupi;
- prispevali k ambicioznejšim nacionalnim in evropskim energetskim politikam, kjer smo se zavzemali za preproste in hitre upravne postopke in postopke za izdajo dovoljenj, pa tudi za rešitve »vsem na enem mestu«, ki potrošnikom zagotavljajo informacije in osebno svetovanje.

Potrošniške organizacije smo v šestih državah organizirale 17 skupinskih nakupov (klimatskih naprav, kaminskih peči na pelete, fotovoltaičnih modulov in baterij za shranjevanje energije). Potrošnikom v smo ponudili naprave, ki so na naših neodvisnih testih dosegle dobre ocene, v

pogajanjih s ponudniki v Sloveniji pa smo dosegli kakovostnejšo storitev, saj smo poleg ugodnejše cene dobro ocenjenega izdelka zagotovili še strokovno montažo.

Toplotne črpalke in peči na pelete so bile del skupinskih nakupov v Belgiji, na Češkem, v Sloveniji, na Portugalskem, v Španiji in Italiji¹⁶. V Sloveniji se je kampanji pridružilo več kot 6300 potrošnikov, pri katerih so pooblaščen izvajalci namestili več kot 600 klimatskih naprav, ki jih je Zveza potrošnikov Slovenije ponudila v okviru skupinskega nakupa.

Fotovoltaični paneli – V Belgiji, kjer je povprečen državljan odgovoren za 8 ton emisij CO₂ na leto, je belgijski potrošniški organizaciji Test-Achats s skupinskim nakupom fotovoltaičnih panelov uspelo zmanjšati emisije za 60.000 ton CO₂ na leto¹⁷.

Na Češkem so v kampanji »**Želim sončno energijo**«¹⁸ registrirali 14.556 ljudi, ki jih je zanimal skupinski nakup fotovoltaike.

Gospodinjstva, ki so sodelovala v projektu CLEAR 2.0, so na leto prihranila 255 MWh energije in porabila 26 MWh obnovljive energije, ki so jo proizvedla sama. Izpusti CO₂ so se zmanjšali za 97 ton na leto – toliko bi se zmanjšali, če bi zasadili več kot 16.000 dreves. Projekt je septembra lani prejel tudi nagrado EU za trajnostno energijo (EU Sustainable Energy Award).

Več informacij: [spletna stran CLEAR 2.0](#), [povzetek](#) in [CLEAR 2.0 rezultati in priporočila](#).

Litva – projekt SOL (»Sončna energija za večstanovanjske zgradbe«): [ALCO](#) (Zveza litovskih potrošniških organizacij) se od leta 2017 zavzema za več fotovoltaičnih tehnologij v sektorju večstanovanjskih zgradb, kjer so odkrili velik razkorak v primerjavi z enodružinskimi hišami. S sklepanjem mednarodnih partnerstev in z [raziskovanjem](#) najboljših mednarodnih praks in možnih rešitev je ALCO razvil močan zagovorniški položaj na področju nacionalnega oblikovanja politike. Minister za energijo je zvezo prepoznal kot pomembno zainteresirano stran in jo povabil, da je postala ena od prvih podpisnic Zaveznitva proizvajalcev-odjemalcev (prosumers) pod okriljem ministrstva. Shema za proizvajalce-odjemalce, uvedena oktobra 2019, trenutno velja za eno najbolj »proizvajalcu-odjemalcu prijaznih« v EU in odpira resnične možnosti družinam, ki živijo v stanovanjih, da postanejo proizvajalci-odjemalci in premagajo številne ovire, ki so še pred nekaj leti veljale za nepremostljive.

¹⁶ https://www.beuc.eu/publications/beuc-x-2020-008_clear.0_factsheet_0.pdf

¹⁷ Revija Test-Achats, št. 623, oktober 2017.

¹⁸ www.chcislunecnienergii.cz

Urad za svetovanje državljanom, Združeno kraljestvo – [Pomoč potrošnikom pri ustvarjanju bolj energetske učinkovitega doma](#)

Združeno kraljestvo – Ocenjevanje in podpiranje trgovcev: Potrošniška organizacija Which? je razvila program [Which? Trusted Trader](#) (zanesljivi trgovec), ki potrošnikom pomaga izbrati pravega trgovca in prepoznati dobre trgovce pri večji prenovi doma ali iskanju strokovne pomoči za izboljšanje energetske učinkovitosti doma. Logotip je znak ugleda in zaupanja.

Projekt STEP: Evropska potrošniška organizacija BEUC usklajuje projekt [Rešitve za odpravo energetske revščine \(STEP\)](#), ki vključuje devet članic BEUC. Glavna ideja projekta je svetovanje ranljivim potrošnikom s preprostimi, konkretnimi, stroškovno učinkovitimi nasveti in ukrepi, da bi lahko prihranili pri računih za energijo. Projekt STEP je edinstven v tem, da se nacionalne potrošniške organizacije povezujejo s skupinami delavcev »na prvi bojni črti«, ki že v osnovi zagotavljajo storitve ranljivim državljanom z nasveti o različnih vprašanjih (kot so nasveti o proračunu gospodinjstev ali zdravstveni nasveti), da bi dosegli energetske revna gospodinjstva. Projekt se financira iz programa Obzorje 2020 (Horizon 2020). Več informacij: [spletna stran projekta STEP](#) in [poročila STEP](#).

Mreža ENSVET: deluje pod okriljem Eko sklada in nudi individualno in neodvisno energetske svetovanje ter informacijske izobraževalne in ozaveševalne aktivnosti občanom v lokalnem okolju. V pisarnah mreže ENSVET delujejo usposobljeni neodvisni energetske svetovalci. Z brezplačnimi nasveti občanom pomagajo pri izboru, načrtovanju in uresničevanju investicijskih ukrepov učinkovite rabe energije in rabe obnovljivih v stanovanjskih stavbah. Svetovanje povečuje energetske ozaveščenost občanov in prihranke energije ter zmanjšuje emisije toplogrednih plinov. S tem olajšuje uresničevanje nekaterih ukrepov in programov energetske politike. Več o mreži ENSVET: <https://www.ekosklad.si/prebivalstvo/ensvet>.

Projekt REACH: pilotni projekt, ki je naslavljal problem energetske revščine, je od marca 2014 do februarja 2017 potekal v štirih evropskih državah: Bolgariji, Hrvaški, Makedoniji in Sloveniji (slovenski partner projekta je bil Focus, društvo za sonaraven razvoj). Cilj je bil ljudem, ki se soočajo z energetske revščino, pokazati, kako lahko veliko prihranijo skozi varčevanje z energijo in vodo. Prvi korak je bil opolnomočenje gospodinjstev, da spremenijo svoje navade pri ravnanju z energijo in vodo ter tako zmanjšajo svoje račune. Drugi korak je bil problematiko energetske revščine vzpostaviti kot temo, ki zahteva strukturne rešitve na lokalni, nacionalni in EU ravni. Več o projektu: <http://reach-energy.eu/>.

Dodatni viri o trajnostnem bivanju – preglednice, objave, spletne povezave

- **Povzetek projekta CLEAR 2.0** – potrošnikom je omogočil, da so se seznanili, sodelovali in sprejeli obnovljive vire energije https://www.beuc.eu/publications/beuc-x-2020-008_clear.0_factsheet_0.pdf
- **Dokument o stališču BEUC glede prihodnosti porabnikov energije:**
https://www.beuc.eu/publications/beuc-x-2019-055_the_future_of_energy_consumers.pdf
- **Dokument o stališču BEUC: Manjša poraba energije, manjša položnica:**
https://www.beuc.eu/publications/beuc-x-2017-029_lower_energy_consumption_lower_energy_bills.pdf

3. Trajnostno financiranje

Zakaj je trajnostno financiranje pomembno za potrošnike?

Ko gre za podporo potrošnikom, da prispevajo k boju proti podnebnim spremembam in zaživijo trajnostno, je obravnavanje financ in finančnih sistemov ključna tema. Trenutno se potrošniki premalo zavedajo, da lahko s svojimi finančnimi odločitvami marsikaj spremenijo in vplivajo na trge.

Za večino potrošnikov banke ponujajo vse storitve na enem mestu. Plačo ter vsa druga plačila in ugodnosti prejemajo na svoje bančne račune, prek katerih tudi varčujejo in denar investirajo za pokoj, najemajo posojila, kupujejo zavarovanja in drugo, vse to prek svoje banke. To pomeni, da se skozi banke vsako leto pretočijo milijarde evrov¹⁹, denar, ki bi ga lahko porabili za pobude, ki pozitivno vplivajo na okolje in družbo ter prispevajo k blažitvi podnebnih sprememb.

Ne glede na nujnost razmer in kljub trenutnim prizadevanjem za usmerjanje virov v trajnostno gospodarstvo velika večina bank še naprej uporablja te milijarde za vlaganje in financiranje emisijsko intenzivnih dejavnosti, vključno z industrijo fosilnih goriv.

Na Švedskem, na primer, sedem največjih bank investira v fosilno energijo skoraj dvakrat več denarja varčevalcev kot v trajnostno energijo. Od vsakih 100 švedskih kron (SEK), ki jih švedske banke vlagajo in posojajo energetskega sektorju, gre 64 SEK za fosilno energijo in samo 36 SEK za trajnostno. Skupaj so banke v fosilno energijo vložile 44,2 milijarde SEK, v trajnostno energijo pa le 9,8 milijarde SEK²⁰.

Številni potrošniki bi želeli, da njihov denar prispeva h gradnji bolj zelenih, pravičnejših in bolj vključujočih družb, da na primer financira dejavnosti, ki pozitivno vplivajo na okolje. Vendar finančne institucije trenutno ne poročajo dovolj jasno o svojih okoljskih strategijah, vključno s tem, kam investirajo

denar. V tem kontekstu finančne institucije še naprej ne zagotavljajo zaupanja vrednih finančnih nasvetov, ko potrošniki investirajo v sklad ali sklenejo polico življenjskega zavarovanja²¹, saj pri tem ne upoštevajo želje potrošnikov po trajnosti. Posledično lahko potrošniki nevede prispevajo h kršitvam okoljskih, podnebnih in človekovih pravic in imajo premalo vzvodov moči, da bi na to vplivali sami.

¹⁹ Leta 2015 so imela evropska gospodinjstva na varčevalnih računih več kot 10 bilijonov evrov.

https://www.beuc.eu/publications/beuc-x-2015-101_savings_accounts_in_eu-a_dormant_market-study.pdf

²⁰ <https://fairfinanceguide.se/media/494515/lagg-om-vaxeln.pdf>

²¹ Glej kampanjo Evropske potrošniške organizacije (BEUC) na thepriceofbadadvice.eu, ki poudarja nadaljnjo nezadostnost finančnih nasvetov njihovim potrošnikom. BEUC poziva k prepovedi plačila 'spodbud' za finančne svetovalce, zaradi katerih prihaja do pristranskih finančnih nasvetov za potrošnike.

V svojem delovnem programu za leto 2020 je Evropska komisija objavila namero, da bo v tretjem četrtletju 2020 objavila prenovljeno **strategijo za trajnostno financiranje**. Aprila 2020 je komisija začela javno posvetovanje o svoji prenovljeni strategiji trajnostnega financiranja, na kar se je odzvala Evropska potrošniška organizacija (BEUC)²² in izrazila zaskrbljenost v širši razpravi o trajnostnem financiranju. Posvet je bil razdeljen na dva glavna dela: prvi je bil namenjen vsem zainteresiranim stranem o tem, kako lahko finančni sektor in gospodarstvo postaneta bolj trajnostna; drugi je bil namenjen strokovnjakom, ki so postavljali nadaljnja tehnična in strateška vprašanja o prihodnosti trajnostnega financiranja. BEUC se je na posvetovanje odzval s številnimi konkretnimi političnimi priporočili Evropski komisiji, da bi zagotovil boljšo informiranost potrošnikov o trajnostnih značilnostih posameznih finančnih storitev, na katere se zanašajo v svojem vsakdanjem življenju. Med njimi so tudi:

- zahteva, da vsi finančni produkti (varčevalni računi, investicijski skladi, življenjska zavarovanja, pokojnine itd.) razkrijejo, kako trajnostni so. Trajnost bi se lahko na primer predstavila na podlagi ocenjevalnega sistema barv, podobnega že znani energijski nalepki, kjer je temno zelena (A) najbolj trajnostna, rdeča (G) pa najmanj;
- večja prizadevanja evropskih institucij v boju proti zelenemu zavajanju (greenswashing) ponudnikov finančnih storitev, kar je ključno tveganje za potrošnike;
- razvoj tako imenovane rjave taksonomije za dejavnosti, ki negativno vplivajo na podnebje in okolje;
- zahteva, da evropski nadzorni organi v okviru svojih letnih študij ocenijo stroške in učinkovitost izdelkov ESG, torej izdelkov, ki upoštevajo okoljska, družbena in korporativna merila, v primerjavi z njihovimi tradicionalnimi različicami;
- boljši nadzor in regulacija bonitetnih ocen ESG in bonitetnih agencij za ESG;
- ambiciozna pravila za oblikovanje znaka EU za okolje (okoljska marjetica) za finančne izdelke namenjene končnim potrošnikom;
- zahteva, da finančni svetovalci ocenijo naklonjenost strank trajnosti, ko se te zanimajo za investicijsko svetovanje, in zahteva, da morajo biti finančni svetovalci ustrezno usposobljeni za izdelke ESG, ko svetujejo strankam o naložbah;
- podpora pobudam, ki usmerjajo in pomagajo potrošnikom pri primerjavi med trajnostnimi in naložbenimi praksami kreditnih institucij in drugih finančnih podjetij, kot je [Vodnik poštenih financ](#).

Druga pomembna zakonodaja EU in delovni sklopi na področju trajnostnega financiranja, med katere spadajo:

- **znak EU za okolje (okoljska marjetica) za naložbene proizvode** – Strokovna skupina, ki jo je ustanovila Evropska komisija, trenutno razvija znak EU za okolje²³ za finančne izdelke

²²https://www.beuc.eu/publications/beuc-x-2020-069_consultation_on_the_renewed_sustainable_financial_strategy.pdf

²³ Glej poglavje 6.2 o znaku EU za okolje.

na podlagi taksonomije – klasifikacijskega sistema EU za trajnostne dejavnosti, da bi pomagala vlagateljem, podjetjem, začetnikom projektov in njihovim nosilcem pri prehodu v nizkoogljično in podnebno odporno gospodarstvo, ki učinkovito ravna z viri. Civilna družba, vključno s koordinatorjem Evropske potrošniške organizacije za podeljevanje znaka EU za okolje, sodeluje pri zagotavljanju zanesljivega znaka na podlagi strogih pogojev, ki preprečujejo zeleno zavajanje in druge zavajajoče informacije za potrošnike;

- marca 2020 je Skupno raziskovalno središče (JRC) Evropske komisije predstavilo predlog o zahtevah za okoljsko marjetico za izdelke maloprodajnih finančnih storitev. Aprila 2020 je BEUC objavil svoje pripombe²⁴ (v sodelovanju z drugimi organizacijami civilne družbe) na ta predlog in izpostavil nekaj pomislekov. BEUC in druge organizacije civilne družbe so izjavile, da je treba predlog JRC izboljšati, da se zagotovi ustreznost znaka EU za okolje in da so izdelki z okoljsko marjetico usmerjeni v naložbe v zelene gospodarske dejavnosti. Konkretno je bilo med drugim predlagano, da končna oznaka ustreza pričakovanjem malih vlagateljev, to je, da vsebuje vsaj 51 odstotkov zelenih naložb v sklade in spoštuje stroga merila za izključitev zelo škodljivih sektorjev. BEUC in organizacije civilne družbe se zavzemajo, da bo bodoči znak EU za okolje zaščitil male vlagatelje in potrošnike pred zelenim zavajanjem ter da bo izpolnil njihova pričakovanja, ki jih imajo do znaka za okoljsko odličnost;
- **osnutki delegiranih aktov MiFID II (Direktiva o trgih finančnih instrumentov) in IDD (Direktiva o distribuciji zavarovalnih produktov)** – Evropska komisija je osnutek delegiranih aktov objavila 8. junija 2020 in začela 4-tedensko posvetovanje do 6. julija 2020. Če bodo osnutki delegiranih aktov sprejeti, jih bodo natančno proučili še v Evropskem parlamentu in v Evropskem svetu. Spremenjena pravila se bodo začela uporabljati 12 mesecev po objavi v Uradnem listu EU. V skladu z osnutki delegiranih aktov bodo morali finančni svetovalci vključiti trajnostne dejavnike v naložbeno svetovanje potrošnikom. V fazi priprave si potrošniške organizacije prizadevajo zagotoviti, da ti akti ustrezno ščitijo potrošnike, in sicer od finančnih svetovalcev zahtevajo, da pri strankah, ki se pri njih zanimajo za finančno svetovanje (na primer o pokojninskem produktu, polici življenjskega zavarovanja ali o investicijskem skladu), ustrezno ocenijo naklonjenost do naložb, ki upoštevajo okoljska, družbena in korporativna merila (ESG);
- **rjava taksonomija** – Uredba EU o taksonomiji trenutno določa le t. i. zeleno taksonomijo²⁵. Ne vključuje pa t. i. rjave taksonomije z merili za gospodarske dejavnosti, ki negativno vplivajo na okolje. Kampanja za rjavo taksonomijo bi pomenila, da mali vlagatelji razumejo, kdaj njihove naložbe spodbujajo netrajnostne dejavnosti.

²⁴ http://www.beuc.eu/publications/beuc-x-2020-026_ecolabel_financial_products_ngo_joint_briefing.pdf

²⁵ 18. decembra 2019 sta Evropski svet in Evropski parlament sprejela [politični sporazum o ureditvi taksonomije](#). 15. aprila 2020 je Evropski svet [s pisnim postopkom sprejel svoje stališče v prvi obravnavi glede ureditve taksonomije](#). Evropski parlament je besedilo odobril s skladu s postopkom "hitrega dogovora v drugi obravnavi" z dne 18. junija 2020. Besedilo je zdaj [objavljeno](#) tudi v Uradnem listu EU in je začelo veljati dvajset dni po objavi.

Svet trajnostnih financ je razvijajoče se področje in potrošniške organizacije lahko pri tem igrajo številne ključne vloge.

- **Podpora potrošnikom pri sledenju njihovih zelenih ali umazanih sredstev** – Raziskovanje in zagotavljanje informacij potrošnikom o tem, kam gredo njihova sredstva. Vodnik poštenih financ²⁶ je primer, kako lahko potrošniške organizacije pomagajo potrošnikom dobiti preglednejše informacije o tem, kam njihove banke usmerjajo denar. Vodnik je izpostavil družbeno in okoljsko uničujoče prakse evropskih bank: od financiranja širitve proizvodnje palmovega olja v Indoneziji do razkritja obsega njihovih nadaljnjih naložb v industrijo fosilnih goriv namesto preusmeritve v vlaganja v alternativne vire.
- **Izvajanje pritiska za večji razpon ponudbe** – Trenutno je na voljo le omejen nabor produktov za varčevanje, naložbe v sklade in v pokojninske sklade, ki temeljijo na upoštevanju okoljskih, družbenih in korporativnih (ESG) meril in ciljev. Skupaj z omejenimi javno dostopnimi informacijami imajo potrošniki zelo majhno izbiro storitev za upravljanje zasebnih financ, potrošniške organizacije pa lahko vzpostavijo in izvajajo pritisk v imenu potrošnikov za več osnovnih izdelkov ESG. Potrošniške organizacije bi lahko potrošnike ozaveščale o tem, da lahko oni poganjajo trge in nanje pritiskajo s svojimi zahtevami in izbirami.
- **Izobraževanje potrošnikov o zelenem zavajanju ciljev in meril ESG** – Medtem ko je lahko za banke ugodno, da se jih dojemata kot trajnostne in socialno ozaveščene, je treba nanje izvajati večji pritisk, da postanejo cilji ESG sestavni in neločljivi del bančnega sistema. Prakse zelenega zavajanja, torej izdelke, ki se zdijo zeleni, a v resnici niso, je treba učinkovito preprečiti.
- **Omogočiti primerjave ponudb zelenih posojil** – Takšna dejavnost lahko potrošnikom pomaga najti ugodne ponudbe zelenih nezavarovanih posojil za naložbe v obnovljive vire energije (kot so toplotne črpalke ali fotovoltaični paneli), zelene izdelke (kot so električni avtomobili), energetske učinkovite hipoteke ali posojila za energetske učinkovite prenove stanovanjskih stavb.
- Potrošniki ne morejo zmanjšati ali se celo zavedati tveganj za svoje naložbe v industrije, ki temeljijo na ogljiku, prek **naslednjih investicij**²⁷ – naložbe, pokojnine in prihranke je treba zaščititi pred tveganji podnebnih sprememb in netrajnostnih financ.

²⁶ Študije primerov financiranja in naložb evropskih bank iz Vodnika poštenih financ: <https://fairfinanceguide.org/ffg-international/case-studies/>

²⁷ Naslednje investicije so sredstva, ki trpijo zaradi prezgodnje in nepričakovane izgube vrednosti. Raziskovalci z Londonske šole za ekonomijo so poudarili, da podnebne spremembe predstavljajo dvojno tveganje, ki vodi do naslednjih investicij. Prvič, ekstremni vremenski dogodki lahko neposredno uničijo ključne dobrine, kot so infrastruktura in raba zemljišč, ali zmanjšajo njihovo proizvodno vrednost. Drugič, podnebne spremembe lahko zmanjšajo proizvodnjo teh sredstev in s tem povzročijo nižjo donosnost naložbe. Zato je bolj intenzivno ukrepanje glede podnebnih sprememb, ki bi takšne posledice preprečilo, smiselno tudi za zaščito vlagateljev. Več informacij: <https://www.beuc.eu/press-media/news-events/tougher-action-climate-change-makes-sense-investors>.

Potrošniške organizacije bi se lahko zavzele za večjo preglednost glede financiranja in naložb finančnih institucij.

Nacionalni primeri ali orodja za izobraževanje potrošnikov in sodelovanje z njimi

- **Vodnik poštenih financ – Norveška in Švedska**

Norveška potrošniška organizacija Forbrukerrådet in švedska Sveriges Konsumenter sta del mreže **Vodnika poštenih financ**, projekta za razvrščanje in primerjavo vodilnih bank v njihovih državah na podlagi okoljskih, družbenih in korporativnih meril.

- Norveški Vodnik poštenih financ ocenjuje trinajst bank glede na njihovo politiko <https://etiskbankguide.no/>, Vodnik poštenih financ Švedske pa pokriva sedem največjih in dve alternativni banki na Švedskem – <https://fairfinanceguide.se/>.
- **Litva – Skupina za spremljanje trajnostnega financiranja (projekt S.U.R.F.)**. Podobno kot [mednarodni projekt Poštene finance](#) je tudi Zveza litovskih potrošniških organizacij (ALCO) predstavila svoj sistem ocenjevanja bank za litovske potrošnike. Projekt poskuša vplivati na tri načine: pripravlja usmerjene informacijske kampanje, ki pomagajo potrošnikom dejavno iskati in vlagati v trajnostno naravnane finančne maloprodajne produkte; sodeluje z lokalnimi deležniki iz finančnega sektorja in jih spodbuja pri ustvarjanju in uvajanju produktov na trg; pri odločevalcih lobira in zagovarja nastanek pravnega okvirja za preusmeritev finančnega sektorja iz ustaljenih naložb v trajnostne. Cilj je zgraditi finančni sistem, kjer povečana vloga in pritisk trajnostno ozaveščenih potrošnikov omogoča temeljito spremembo finančnega sistema.
- **Belgija – Réseau Financité (Mreža alternativnih financ)** je belgijska mreža, katere glavni cilj je spodbujati družbeno odgovorno in etično financiranje. Réseau Financité izvaja raziskave, razvija znanja in podpira posameznike pri iskanju etičnih in odgovornih finančnih produktov. Mreža redno objavlja [poročila](#), v katerih ocenjuje finančne produkte, ki sprožajo družbene, etične, korporacijske in okoljske zadržke, da bi pomagali malim vlagateljem, ki želijo svoj denar vlagati na odgovoren način. Mreža ima tudi [spletno stran za primerjavo](#) (vključno z varčevalnimi računi, investicijskimi skladi in pokojninskimi produkti itd.), ki uporabnikom omogoča preprosto primerjavo ESG-značilnosti proizvodov finančnih storitev (na podlagi meril in [metodologije](#), ki jo je razvila mreža).

Dodatni viri – preglednice, objave, spletne povezave

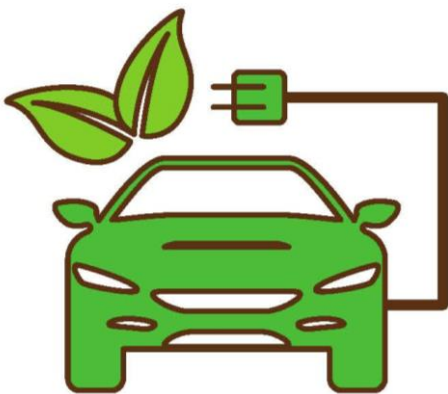
- **Spletna stran Evropske komisije o prenovljeni strategiji trajnostnega financiranja:** https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/sustainable-finance_en
- **Odziv Evropske potrošniške organizacije na Evropski zeleni dogovor o »financah«, na 10. strani:** http://www.beuc.eu/publications/beuc-x-2020-012_beuc_position_on_european_green_deal.pdf
- **Vodnik poštenih financ** – Projekt, ki se izvaja v več državah EU in spodbuja ozaveščenost potrošnikov z razvrščanjem finančnih institucij glede na trajnostna merila: <https://fairfinanceguide.org/>
- **Finančni nadzor (Finance Watch)** – Evropska nevladna organizacija je bila ustanovljena po finančni krizi leta 2008, da bi opozorila na finančni lobi in se mu zoperstavila: <https://www.finance-watch.org/>
- **Priporočila BEUC in nevladnih organizacij za znak EU za okolje in finančne produkte:** http://www.beuc.eu/publications/beuc-x-2020-026_ecolabel_financial_products_ngo_joint_briefing.pdf. Prav tako glej poglavje 6.2 tega dokumenta za več informacij o znaku EU za okolje in njegovem vključevanju v finančne produkte.
- **Objava na blogu organizacije Finančni nadzor »Ni podnebne pravičnosti brez trajnostnih financ«:** <https://www.finance-watch.org/no-climate-justice-without-sustainable-finance/>
- **Objava na blogu organizacije Finančni nadzor »Devet finančnih reform, ki bi jih morali zahtevati okoljski protestniki«:** <https://www.finance-watch.org/uf/9-financial-reforms-that-climate-strikers-should-demand/>
- **Akcijski načrt Evropske komisije za financiranje trajnostne rasti, 8. marec 2018:** https://ec.europa.eu/info/publications/180308-action-plan-sustainable-growth_en
- **Odziv BEUC na posvetovanje Evropske komisije o prenovljeni strategiji trajnostnega financiranja:** https://www.beuc.eu/publications/beuc-x-2020-069_consultation_on_the_renewed_sustainable_financial_strategy.pdf
- **Finančna pobuda programa Združenih narodov za okolje:** <https://www.unepfi.org/>
- **Češka nevladna pravna organizacija Frank Bold:** <https://en.frankbold.org/about-us>

4. Trajnostna mobilnost

Zakaj je trajnostna mobilnost pomembna za potrošnike?

Mnogi potrošniki nimajo druge izbire, kot da za svoje potrebe mobilnosti uporabijo osebni avtomobil. To je rezultat desetletja dolge urbane in ekonomske politike, ki temelji na domnevi, da je lasten avtomobil z motorjem na notranje zgorevanje idealen način, kako priti od točke A do točke B. Posledica tega je sistem mobilnosti, pri katerem je vožnja draga, neučinkovita in škodljiva za podnebje, okolje in javno zdravje. Potrošniki bi lahko prihranili veliko denarja in časa, če bi postal prometni sistem bolj trajnosten. Poleg tega je letalski sektor eden najhitreje rastočih virov izpustov CO₂ in bi lahko do leta 2050 postal eden od največjih virov emisij v EU.

V zadnjih letih je bil dosežen pomemben napredek pri zmanjševanju izpustov CO₂ in porabe goriva za osebna vozila. V veljavo sta stopila **nova protokola** (WLTP – globalno usklajeni

preskusni postopek za lahka vozila, in RDE – meritev izpustov v realnih voznih pogojih), EU je znatno okrepila svoj **okvir za homologacijo in nadzor trga** ter se dogovorila o ambicioznih ciljih za zmanjšanje CO₂ za leti 2025 in 2030. Upati je, da bo ta novi regulativni okvir znatno pospešil prehod na avtomobile z nižjim ogljičnim izpustom ter prinesel napredek v realnosti in ne le na papirju. V naslednjem desetletju se zato pričakuje konkreten premik v avtomobilski industriji k zmanjšanju izpust CO₂, kar je posledica spremembe v pogonskih tehnologijah in prehoda z vozil z motorjem z notranjim zgorevanjem na električna vozila.

Politični program – na ravni EU

Navedeni so prihajajoči pomembni procesi EU, ki jih je treba poznati:

- ob koncu leta 2020 objavljena nova strategija EU za trajnostno in pametno mobilnost, ki določa cilje politike glede povečanja števila čistih vozil, čistih prometnih alternativ (železnica) in pravih spodbud za potrošnike;
- revizija (predvidoma junija 2021) direktive EU o uvajanju infrastrukture za alternativna goriva, ki določa zahteve še zlasti za uvajanje polnilnih mest za električne avtomobile;
- revizija (pričakovana v letu 2021) direktive EU o označevanju avtomobilov, ki kupcem avtomobilov zagotavlja informacije o učinkovitosti avtomobilov na prodajnem mestu;
- revizija (predvidoma junija 2021) ciljev za zmanjšanje avtomobilskih emisij CO₂ za leti 2025 in 2030.

Politični program na nacionalni ravni

Slovenska gospodinjstva so že vrsto let na 1. mestu v EU po porabi sredstev za mobilnost²⁸. Za nekaj tako osnovnega povprečno slovensko gospodinjstvo letno potroši kar 4.184€, kar je 21,4% delež vseh izdatkov²⁹. Vsaj od osamosvojitve naprej je prva prioriteta gradnja (avto)cest, zaradi česar je naložbeno zanemarjeni javni prevoz, predvsem po železnici, postal bistveno manj konkurenčen.

Šele v zadnjih letih se razmere vsaj deloma spreminjajo, a pri številnih projektih in strategijah je osebni motorni promet še vedno v ospredju. Med najbolj svežimi načrti velja izpostaviti predvideno gradnjo tretjega pasu na štajerski in primorski avtocesti v bližini ljubljanskega avtocestnega obroča. Začela se je tudi gradnja severnega dela tretje razvojne osi (cesta na Koroško), v okviru katere železnica sploh ni predvidena.

Da dolgoročna strategija trajnostne mobilnosti v Sloveniji peša, dokazuje tudi novi Zakon o motornih vozilih, ki je začel veljati 1. januarja 2021 in pri najbolj prodajanih avtomobilskih razredih občutno premalo razlikuje med modeli z različnimi stopnjami izpustov. Ob koncu leta 2020 je Eko sklad še drugič v tem letu znižal subvencijo za električna vozila, ki je zdaj s 4500 evri za 3000 evrov nižja kot v začetku leta 2020.

Na pozitivni strani smo po dolгих letih gradnje ponovno dobili železniško povezavo do Kočevja, ministrstvo za infrastrukturo pa je objavilo načrte za posodobitev primestnih železniških povezav. Ob prelomu leta je potekala javna razprava o Zakonu o celostnem prometnem načrtovanju, s katerim želijo zagotoviti dolgoročno in sistematično izvajanje ukrepov trajnostne mobilnosti ter vzpostaviti sistematično usmerjeno financiranje ukrepov trajnostne mobilnosti v Sloveniji.

Vpletenost potrošniških organizacij

Med prehodom na električna vozila, ki ga pričakujemo v naslednjem desetletju, je pomembno, da potrošniške organizacije svetujejo potrošnikom glede pravih možnosti mobilnosti zanje. Kar zadeva avtomobile, lahko informacije na prodajnem mestu kupcem avtomobilov pomagajo, da se odločijo za avtomobile z manjšo porabo goriva in manj izpusti. Pri tem bi potrošnikom pomagala enotna oznaka vrednosti avtomobilskih izpustov v vseh državah EU, hkrati pa bi takšna oznaka povečala ponudbo bolj trajnostnih možnosti, kot so električni avtomobili.

Potrošnike organizacije lahko to delo dopolnijo tako, da ljudem posredujejo informacije o dejanski porabi goriva/vrednosti izpustov avtomobilov in jim svetujejo, da izberejo najboljša vozila na trgu. Številne potrošniške organizacije to počnejo pri projektih, kot sta [Green NCAP](#) (neodvisna pobuda za razvoj bolj učinkovitih vozil, ki manj vplivajo na okolje) ali [MILE21](#) (spletna stran za spremljanje dejanske porabe vozila).

²⁸ Eurostat. (2018). *Final consumption expenditure of households, by consumption purpose*. Spletni vir, dostopno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tec00134/default/table?lang=en>

²⁹ SURS. (2018). *Izdatki gospodinjstev za življenjske potrebe*. Spletni vir, dostopno na: https://pxweb.stat.si/SiStatDb/pxweb/sl/HITRE_Repozitorij/HITRE_Repozitorij/H154S.px/

V avtomobilskem sektorju smo priča še drugačnemu razvoju, ki lahko ustvari nove in različne izzive za potrošniško politiko. Inovacije, kot so povečana avtomatizacija in funkcije, povezane z internetom, postavljajo povsem nov sklop vprašanj glede odgovornosti, varnosti, varstva podatkov, poštene konkurence in druge.

Vzporedno s tem bi morali imeti potrošniki boljši dostop do alternativ lastniškim avtomobilom, kot so javni prevoz, aktivna mobilnost (hoja in kolesarjenje), skupna in mikro-mobilnost. Treba je premisliti o celotnih sistemih mobilnosti, da bi potrošnikom zagotovili učinkovitejše in bolj trajnostne alternative.

Nacionalni primeri in orodja za izobraževanje potrošnikov in njihovo vključevanje v trajnostno mobilnost

- **Testiranje okolju prijaznejših modelov avtomobilov (e-avtomobili in izbira goriva)**
 - **potrošniška organizacija Test-Achats, Belgija:**
 - primerjava avtomobilov za čim bolj ekološko izbiro
 - nasveti o bolj varčni vožnji
 - **MILE21** – »Več informacij manj izpustov« – Potrošnikom zagotavlja resnične podatke o porabi osebnih avtomobilov in jim pomaga pri dobro utemeljenih odločitvah o nakupu učinkovitejših vozil: <https://www.mile21.eu/about>
 - **Green NCAP** – primerjava okoljskih lastnosti avtomobilov: <https://www.greenncap.com/>
 - **Spodbujanje javnega prevoza**
 - **Forbrugerrådet Tænk, Danska** – Projekt ["Potniški utrip"](#) pomaga potrošnikom pri javnem prevozu.
 - **VZBV (Zveza nemških potrošniških organizacij), Nemčija** – Izdelava študij o pravnih trditvah glede dostopnosti kraja bivanja z javnim prevozom in povezovanje z novimi načini javnega prevoza (na primer sopotništvo ali skupna vožnja): <https://www.vzbv.de/dokument/mobil-bleiben-auch-ohne-auto>
 - **Kampanje za [izboljšane pravice potnikov](#)**
 - **Kolektivne tožbe**
 - **Primer Volkswagen** – Ko so razkrili, da je Volkswagen v svojih vozilih uporabljal takoimenovano »odklopno napravo«, to je programsko opremo, ki je med laboratorijskimi merjenji prikazovala nižjo vrednost izpustov nevarnih plinov, da bi se njihovi avtomobili prodajali, kot da ustrezajo standardom o onesnaževanju, so potrošniške organizacije na nacionalni ravni sodelovale z BEUC na evropski ravni in pomagale potrošnikom do nadomestila in uskladitve vozil z zakonskimi zahtevami. Skupine

potrošnikov v Nemčiji, Litvi, Sloveniji, na Slovaškem, v Švici, Belgiji, Italiji, na Portugalskem in v Španiji so začele kolektivne tožbe proti družbi VW. V Sloveniji se je kampanji pridružilo več kot 6200 potrošnikov, na odločitev nemškega sodišča v času priprave tega dokumenta še čakamo.

- **Izobraževanje potrošnikov in raziskave**
 - **Urad za svetovanje državljanom (Citizens Advice), Združeno kraljestvo** – Organiziral je vrsto delavnic o tem, kako učinkovito polniti električno vozilo (na primer, kako lahko potrošniki izkoristijo »pametne tarife«, da optimizirajo porabo električne energije in prihranijo denar). Glej posnetek: <https://www.youtube.com/watch?v=i3KkP0Aohl8&feature=youtu.be>

Dodatni viri – preglednice, objave, spletne povezave

- **Stališče BEUC o tem, kako lahko potrošniška politika pomaga pri izboljšanju prometa v Evropi, da ta postane bolj okolju prijazen:**
https://www.beuc.eu/publications/beuc-x-2020-065_fossil_fuelled_mobility.pdf
- **Stališče BEUC o trajnostni mobilnosti:**
<http://www.beuc.eu/sustainability/sustainable-mobility>
- **Stališče BEUC o dostopnosti infrastrukture za električne avtomobile:**
https://www.beuc.eu/publications/beuc-x-2019-036_making-electric-cars-convenient-across-europe.pdf
- **Pregled BEUC o cenovni dostopnosti električnih avtomobilov:**
https://www.beuc.eu/publications/beuc-x-2018-113_when_will_electric_cars_be_an_affordable_option_for_european_consumers_-_a5_format.pdf
- **Stališče BEUC o tem, kako narediti električne avtomobile bolj priročne:**
https://www.beuc.eu/publications/beuc-x-2019-032_making_electric_cars_convenient.pdf

5. Trajnostna prehrana

Zakaj je pomembna za potrošnike?

Vse več potrošnikov je pripravljenih jesti hrano, ki je dobra za njihovo zdravje in tudi za planet. To je spodbuden trend, ki je postal viden z raziskavo o odnosu potrošnikov do trajnostne prehrane, ki jo je BEUC objavil junija 2020³⁰. Raziskava, ki je zajela 11 držav, je pokazala, da je dve tretjini Evropejcev dojemljivih za spreminjanje lastnih prehranjevalnih navad iz okoljskih razlogov. Raziskava pa je tudi pokazala, da se potrošniki soočajo z ovirami pri uresničevanju svojih želja. Cena, pomanjkanje znanja, nejasne informacije in omejena izbira trajnostnih možnosti so razlogi, ki jim, po navedbah večine potrošnikov, preprečujejo, da se ne prehranjujejo bolj trajnostno.

Trajnostna prehrana se v osnovi nanaša na zadovoljevanje prehranskih potreb prebivalstva s kar najmanjšim vplivom na okolje obenem s ponudbo zdravih prehranjevalnih možnosti. Ta tema vključuje:

- kako se izogniti živilskim odpadkom,
- kako narediti trajnostno izbiro preprosto in cenovno ugodno za potrošnike.

Živilski odpadki

Po ocenah Evropske komisije³¹ v EU zavržemo približno 88 milijonov ton hrane na leto. Glede na razpoložljive podatke polovica teh odpadkov (53 %) nastaja v gospodinjstvih³².

Vendar so živilski odpadki skupna odgovornost celotne prehranske verige. Potrebni so ukrepi na vseh ravneh, med drugim: odpravljanje prekomerne proizvodnje na ravni kmetij in prekomernega števila poškodovanih izdelkov/embalaže na ravni proizvodnje; preprečevanje prekinitev hladne verige med prevozom ter preprečevanje slabega ravnanja in upravljanja blaga na drobno; reševanje problema slabe ali neobstoječe embalaže, slabih nakupovalnih navad ali neustreznega shranjevanja hrane na potrošniški ravni itd.

Živilski odpadki so poleg negativnega vpliva na okolje nesprejemljivi še z etičnega vidika in imajo tudi finančne posledice za potrošnike. Vsako leto belgijska družina v povprečju zavrže popolnoma užitno hrano v vrednosti približno 300 evrov³³. V Veliki Britaniji povprečna družina vsak mesec zavrže za 60 funtov hrane, ki jo je kupila, a je ni zaužila³⁴.

Raziskave kažejo, da je med živili, ki jih gospodinjstva v EU najbolj mečejo med odpadke, največ sadja in zelenjave (zlasti sveže solate), pekovskih izdelkov, mesa in rib, mlečnih

³⁰ BEUC (2020). [En grižljaj naenkrat: potrošniki in prehod na trajnostno prehrano](#).

³¹ http://ec.europa.eu/food/safety/food_waste/index_en.htm

³² FUSIONS, 2015.

³³ Test-Achats 589. Gaspillage alimentaire. September 2014.

³⁴ WRAP kampanja 'Ljubi hrano, sovraži odpadke'. <http://england.lovefoodhatewaste.com/content/5-sure-fire-ways-save-money-your-food-bills>

izdelkov, suhih živil (testenine, riž) in začimb^{35, 36, 37}. Živilski odpadki doma so večinoma povezani s prehrabnimi navadami³⁸, med katere spadajo tudi nakupovalne navade (nakup prevelikih količin hrane) in navade glede uporabe (oziroma neuporabe) ostankov (pri čemer je količina ostankov odvisna od količine nakupljene hrane). Po anketi, izvedeni po vsej EU³⁹, je 58 odstotkov anketirancev navedlo, da bi jim dostopnost do manjših pripravljenih količin v trgovinah pomagala zmanjšati količino zavržene hrane. Nedavna študija⁴⁰, ki jo je izvedla Evropska komisija, prav tako ocenjuje, da je do 10 odstotkov potrošniških živilskih odpadkov povezanih z označevanjem datumov, ki si jih potrošniki napačno razlagajo, pa tudi z nedosledno ali neprimerno uporabo oznak »porabiti do« in »uporabno najmanj do« z datumi, ki jih uporabljajo proizvajalci hrane in trgovci.

Kako potrošnikom ponuditi preprosto in cenovno ugodno izbiro zdravih in trajnostnih živil?

Zagotavljanje, da je odločanje za zdravo in trajnostno hrano preprosto za potrošnike, pomeni:

- izboljšanje dostopa do bolj trajnostnih izdelkov po dostopni ceni;
- ustvarjanje pogojev, ki podpirajo izbiro zdrave in trajnostne hrane, na primer:
 - povečanje razpoložljivosti in ponudbe trajnostnih živilskih izdelkov,
 - omejevanje trženja in oglaševanja nezdrave hrane otrokom,
 - zagotavljanje dostopa do preglednih informacij o hranilni vrednosti živil z obvezno oznako na sprednji strani embalaže (Nutri-Score),
 - zagotavljanje, da se hrana z veliko maščob, sladkorja in/ali soli ne more več oglaševati za zdravo,
 - izboljšanje informacij o tem, od kod prihaja hrana;
- boj proti lažnim trditvam o trajnostni hrani (t. i. zeleno zavajanje) z zagotavljanjem jasnih, nedvoumnih, zanesljivih, preverljivih, nezavajajočih in uporabniško preizkušenih oznak o trajnosti živil.

³⁵ Nemško Zvezno ministrstvo za prehrano in kmetijstvo (2012)

http://www.bmel.de/SharedDocs/Downloads/Ernaehrung/WvL/Studie_Lebensmittelabfaelle_Langfassung.pdf?__blob=publicationFile

³⁶ WRAP poročilo (2008). Hrana, ki jo zavržemo.

³⁷ Crem, bureau voor duurzame ontwikkeling, report (2013).

³⁸ Stancu, 2015; Stefan et al, 2013

³⁹ Flash Eurobarometer 316 (marec 2011). Odnos Evropejcev do učinkovite rabe virov.

⁴⁰ Evropska komisija (2018). [Tržna študija o označevanju datumov in drugih informacijah na živilskih etiketah ter o preprečevanju živilskih odpadkov.](#)

Glede na količino **živilskih odpadkov** je Generalna skupščina Združenih narodov septembra 2015 v okviru ciljev trajnostnega razvoja do leta 2030 sprejela cilj, da se prepolovi količina živilskih odpadkov na prebivalca na maloprodajni in potrošniški ravni ter da se zmanjša izgube hrane v proizvodnji in dobavnih verigah. Akcijski načrt Evropske komisije za krožno gospodarstvo EU⁴¹, sprejet decembra 2015, opisuje ukrepe pri doseganju tega cilja:

- vzpostavljena je bila platforma (EU-platforma o izgubah hrane in živilskih odpadkih⁴²), ki povezuje institucije EU, strokovnjake iz držav EU in ustrezne zainteresirane strani. Platforma podpira vse akterje pri določanju ukrepov, potrebnih za preprečevanje živilskih odpadkov, omogoča izmenjavo najboljših praks in ocenjuje napredek;
- izdelana je bila skupna metodologija EU za dosledno merjenje količin živilskih odpadkov v celotni verigi preskrbe s hrano⁴³;
- na ravni EU se je začelo delo⁴⁴ za preučitev načinov, kako lahko udeleženci v verigi preskrbe s hrano bolje uporabljajo oznake z datumi in kako izboljšati razumevanje oznak pri potrošnikih, zlasti za oznako »uporabno najmanj do«.

Strategija EU od vil do vilic⁴⁵ za pravičen, zdrav in okolju prijazen prehranski sistem je bila objavljena 20. maja 2020. Je pomemben sestavni del splošnega zelenega dogovora in vsebuje akcijski načrt s 27 ukrepi, ki utirajo pot k bolj zeleni pridelavi hrane, bolj zdravi in trajnostni prehrani ter manjšim količinam živilskih odpadkov. Ti ukrepi – mnogi so še predmet nadaljnjih študij, posvetovanj in drugih ocen učinka – vključujejo predvsem:

- predlog za usklajeno obvezno označevanje hranilne vrednosti na sprednji strani embalaže, da se potrošnikom omogoči zdravstveno ozaveščena izbira hrane (do zadnjega četrtertletja 2022);
- predlog, da se zahteva navedba porekla za nekatere izdelke (do zadnjega četrtertletja 2022);
- predlog za trajnostni okvir označevanja živil, ki bo potrošnikom omogočil trajnostno izbiro živil (do leta 2024);
- profiliranje hranil, da bi omejili uporabo prehranskih in zdravstvenih trditev glede živil z veliko vsebnostjo soli, sladkorja in/ali maščob (do zadnjega četrtertletja 2022);
- predlog ciljev na ravni EU za zmanjšanje količin živilskih odpadkov (2023);
- predlog za revizijo pravil EU o označevanju datumov (oznake »uporabiti do« in »uporabno najmanj do«) (zadnje četrtertletje 2022);

⁴¹ http://ec.europa.eu/priorities/jobs-growth-investment/circular-economy/docs/communication-action-plan-for-circular-economy_en.pdf

⁴² https://ec.europa.eu/food/safety/food_waste/eu_actions/eu-platform_en

⁴³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:L:2019:248:TOC>

⁴⁴ https://ec.europa.eu/food/safety/food_waste/eu_actions/date_marking_en

⁴⁵ https://ec.europa.eu/food/sites/food/files/safety/docs/f2f_action-plan_2020_strategy-info_en.pdf

- pobude za spodbujanje preoblikovanja predelane hrane, vključno z določitvijo najvišjih ravni za nekatera hranila (četrto četrletje 2021).

Politični program na nacionalni ravni

Vlada je sprejela nacionalni program, v sklop katerega sodijo Resolucije o nacionalnem programu o prehrani in telesni dejavnosti za zdravje 2015–2025, Dober tek Slovenija (www.dobertekslovenija), ki mu sledijo akcijski načrti za izvajanje programov in ciljnih projektov. Med desetimi splošnimi cilji so tudi cilji, ki poleg aktivnosti podpore zdravju različnih skupin prebivalcev (otroci, dojenje, starejši, v bolnišnični oskrbi), predvidevajo tudi aktivnosti zelenega naročanja in zagotavljanje varne in zdravju koristne hrane s poudarkom na lokalni trajnostni oskrbi in samooskrbi, kakor tudi aktivnosti za boljše razumevanje prehranskih informacij in informacij o označevanju živili na splošno ter za ciljne populacijske skupine. Predvidena je tudi podpora potrošniškim organizacijam za izvajanje dejavnosti ozaveščanja in izobraževanja o prehrani.

Izvajalci teh aktivnosti so MKGP, MZ, NIJZ, šolstvo, GZS, različni inštituti in zavodi, nevladne organizacije in ZPS/MIPOR, UVHVVR, ZIRS, MGRT ...

Glede Pariškega sporazuma je Slovenija »v fazi finalizacije priprave Dolgoročne podnebne strategije Slovenije do 2050, ki vključuje vse sektorje. Strategijo bo Vlada RS obravnavala predvidoma v prvih mesecih leta 2021, Državni zbor RS pa naj bi jo sprejel do poletja 2021.« V naslednjih 30. letih bo tako Slovenija zmanjšala izpuste toplogrednih plinov za 80 do 90 odstotkov glede na leto 2005, izboljšala ponore, pospešila izvajanja politik prilagajanja na podnebne spremembe in s tem prispevala k večji podnebni varnosti prebivalcev.

Leta 2016 ja vlada RS sprejela Program ravnanja z odpadki in Program preprečevanja odpadkov Republike Slovenije, v katerem je določila postopke in cilje tako preprečevanja nastajanja in ravnanja z gospodinjskimi odpadki in odpadki hrane. Na podlagi tega programa pa tudi spodbuja hišno kompostiranje in ponovno uporabo. Podroben sistem evidentiranja odpadne hrane bo v okviru tega programa pripravila do leta 2023.

Vpletenost potrošniških organizacij

Potrošniške organizacije se lahko glede na svoje zmogljivosti in vire vključijo v širok spekter dejavnosti, ki potrošnikom olajšajo izbiro zdrave in trajnostne hrane ter jim obenem pomagajo zmanjšati količino živilskih odpadkov.

- **Ozaveščanje:** potrošniške organizacije s članki, ki jih objavljajo v svojih revijah/na svojih spletnih straneh, in s kampanjami, ki jih vodijo, prispevajo k ozaveščanju potrošnikov o vprašanjih, kot so zavržena hrana⁴⁶ ali vpliv prehranjevalnih navad⁴⁷ na okolje.

⁴⁶ OCU (2017) [No tires la comida!](#)

⁴⁷ CLCV (2020). [Manger durable.](#)

- **Podpiranje sprememb vedenja:** potrošniške organizacije lahko potrošnikom nudijo preproste nasvete za lažjo spremembo njihovega vedenja. Priporočajo jim lahko, na primer, kako shranjevati živila, predlagajo recepte za ponovno uporabo ostankov⁴⁸, jim pomagajo pri boljšem razumevanju razlik med oznakami »porabiti do« in »uporabiti najmanj do«⁴⁹, svetujejo o najbolj zdravih prigrizkih za otroke⁵⁰ ali jim pomagajo ugotoviti, katera riba je bolj trajnostna⁵¹.
- **Zagovarjanje predpisov, ki potrošnikom olajšajo zdravo in trajnostno izbiro:** potrošniške organizacije imajo ključno vlogo pri zagotavljanju, da zakonodaja EU in nacionalna zakonodaja, ki oblikujeta naše prehranske sisteme in določata tisto, kar konča na krožniku potrošnikov, spodbujata trajnostno kmetijsko in živilsko proizvodnjo ter ustvarjata prehrabno okolje, kjer je zdrava, trajnostna izbira preprosta.
- **Uporaba novih medijev in tehnologij za doseganje potrošnikov:** potrošniške organizacije vedno bolj uporabljajo nove medije in tehnologije (aplikacije za pametne telefone⁵², objave in videoposnetki na Facebooku⁵³, Twitter, forumi za razprave itd.), da dosežejo potrošnike – zlasti mlajše – in jih podpirajo pri njihovih prizadevanjih za bolj zdrave in trajnostne prehranjevalne navade.

Nacionalni primeri in orodja za izobraževanje potrošnikov in sodelovanje z njimi

Nekatere dejavnosti, ki jih izvaja Zveza potrošnikov Slovenije

Zmanjšajmo količino zavržkov hrane v svojem domu: <https://www.zps.si/okolje/trajnostna-potronja/10557-zmanjsajmo-kolicine-zavrzkov-hrane-v-svojem-domu-mednarodni-dan-ozavescanja-o-izgubah-hrane-in-odpadni-hrani-10-2020>

Anketa: Se zavedate svoje odgovornosti: <https://www.zps.si/okolje/trajnostna-potronja/10542-se-zavedate-svoje-odgovornosti>

Vsakodnevni nasveti: <https://www.zps.si/hrana-in-pijaa-topmenu-327/nasveti-za-zdravo-prehranjevanje/10558-vsakodnevni-nasveti-za-manj-zavrzene-hrane-10-2020>

Zdravo prehranjevanje, projekti: <https://www.zps.si/mediji/izjave-za-javnost-2019/9949-odnos-do-hrane-se-zacne-oblikovati-ze-v-vrtcu>

Na ZPS smo v okviru programa »Veš, kaj ješ? Da, vem!«, ki ga sofinancira Mestna občina Ljubljana, pripravili delavnice o hrani in prehrani za vrtčevske otroke, osnovnošolce in dijake

⁴⁸ Fédération Romande des Consommateurs (2012). [Bien accommoder ses restes : les recettes de la FRC](#).

⁴⁹ OCU (2018). [10 alimentos que se pueden comer "caducados"](#).

⁵⁰ Test-Achats/Test-Aankoop (2019). [Comment choisir une collation saine ? Pour les enfants](#).

⁵¹ UFC – Que Choisir (2018). [Pêche durable. Manger des poissons en bonne conscience](#).

⁵² Glej [aplikacijo, ki jo je razvila Forbrugerrådet Tænk](#) (v sodelovanju s skupino organizacij), da bi pomagala potrošnikom zmanjšati količino odpadne hrane doma.

⁵³ Glej [Forbrugerrådetovo kampanjo na Facebooku](#) o zavrženi hrani.

Projekti o zdravem prehranjevanju, v sodelovanju z Ministrstvom za zdravje:

- Veškaj ješ – VKJ: portal z bazo živil in aplikacijo za prepoznavanje prehranskega profila ter številnimi koristnimi nasveti
- Veškaj ješ – Študent
- VKJ-alkohol
- Oglaševanje otrokom - raziskava uveljavitve kodeksa oglaševanja v Sloveniji 2016/2017: <https://www.zps.si/trg-in-cene/oglaevanje/8640-mami-tudi-jaz-bi-to-9-2017>

- **Portugalska, Zeleni kuhar (Green chef)** – Vabi šole, ki so članice portugalskega DECOJovem, naj pripravijo videoposnetke s kulinaricnimi recepti, pripravljenimi iz ostankov hrane in/ali z boljšo uporabo hrane, z namenom ozaveščanja mladih potrošnikov o pomenu boja proti odpadkom in sprejemanju odgovornih potrošniških praks.
- **Portugalska, Kuharjeva riba (Chef fish)** – Vabi šole, naj pripravijo videoposnetke s kulinaricnimi recepti za ribe, ki razkrivajo zdrave in trajnostne izbire pri uživanju morskih sadežev ter kažejo spoštovanje do morja in njegovih virov.

- **Francija, »Zéro Gâchis Académie«** – V treh mesecih je potrošniška organizacija CLCV usposabljala sto gospodinjstev (družine, samske ljudi, upokojence itd.). V prvih petnajstih dneh so bila gospodinjstva povabljeni, da izmerijo količino hrane, ki so jo običajno zavrgla. Nato so sodelujoči dobili priporočila in nasvete, kako doma zmanjšati količino živilskih odpadkov. Na splošno so zmanjšali količino odpadne hrane za več kot polovico (59 odstotkov).

- **Portugalska, Preveč plastike** – Je pobuda, ki je bila potekala od junija do novembra 2020. Potrošniki so bili vabljeni, da pošljejo fotografije blaga in izdelkov, pakiranih v preveč plastike. Nato je potrošniška organizacija stopila v stik z dobavitelji in jih prosila za ukrepe za zmanjšanje prekomerne embalaže.
- **Belgija, natečaj za preimenovanje »Doggy Bag«** – Natečaj za preimenovanje škatle za

ostanke hrane v restavracijah: potrošniška organizacija Test-Achats/Test-Aankoop je skupaj s tremi belgijskimi mesti pri potrošnikih spodbujala uporabo škatel za ostanke hrane v restavracijah. Iz kulturnih razlogov v Belgiji ta praksa ni bila običajna in številni potrošniki so se počutili neprijetno, če so hoteli ostanke svoje hrane iz restavracije odnesti domov.

Na družbenih omrežjih je bilo organizirano tekmovanje za preimenovanje angleške besede »doggy-bag« v flamsko in francosko ustreznico, da bi pripomogli pri razširitvi te prakse med belgijskimi potrošniki.

- **Odprto pismo BEUC o strategiji Od vil do vilic:**
[https://www.beuc.eu/publications/beuc-x-2019-092_csos_open_letter_on_the_farm_to_fork_strategy_to_achieve_sustainable_food_systems .pdf](https://www.beuc.eu/publications/beuc-x-2019-092_csos_open_letter_on_the_farm_to_fork_strategy_to_achieve_sustainable_food_systems.pdf)
- **Poročilo BEUC o raziskavi potrošnikov v EU in trajnostni hrani, junij 2020:**
http://www.beuc.eu/publications/beuc-x-2020-042_consumers_and_the_transition_to_sustainable_food.pdf
- **Dokument o stališču BEUC o trajnostni prehrani** – Dokument, ki ga je BEUC razvil leta 2016 za sprožitev razprave o »trajnostni prehrani«, je bil od takrat dopolnjen:
https://www.beuc.eu/publications/beuc-x-2016-029_ipa_cpe_beuc_position_on_food_sustainability.pdf
- **Dokument o stališču BEUC o označevanju hranilne vrednosti na sprednji strani embalaže:** https://www.beuc.eu/publications/beuc-x-2019-033_front-of-pack_nutritional_labelling.pdf
- **Komentarji BEUC na javnem posvetovanju Evropske komisije o načrtu strategije Od vil do vilic za trajnostno prehrano:** <https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12183-Farm-to-Fork-Strategy-/F507869>
- **Ocena BEUC o strategiji Od vil do vilic:** https://www.beuc.eu/publications/beuc-x-2020-057_beucs_take_on_farm_to_fork_strategy.pdf

6. Trajnost izdelkov: Celosten pristop EU k razvoju izdelkov z manjšo porabo virov

Uvod

Evropska unija ima dolgo tradicijo razvijanja posebnih pravil za potrošniške izdelke, pa naj bo to iz varnostnih ali okoljskih razlogov. EU ukrepa z razvojem nove zakonodaje in tehničnih standardov ter z obveščanjem potrošnikov. Vloga EU v tem procesu je neprecenljiva, ker veljajo na notranjem trgu ta pravila za vsakega proizvajalca, ki daje izdelke na trg EU.

V prvih letih izdelčne politike se je EU osredotočila na obveščanje potrošnikov, da bi okrepila povpraševanje po energijsko učinkovitih izdelkih. To je dosegla, na primer, z energijsko nalepko, ki je bila sredi osemdesetih let najprej uvedena za gospodinjske aparate. Od začetka devetdesetih let prejšnjega stoletja se je energijski nalepki pridružil znak EU za okolje (okoljska marjetica) z namenom dodatnega informiranja potrošnikov in njihovega usmerjanja k okolju najbolj prijaznim izdelkom na trgu.

Vendar pa zgolj informiranje potrošnikov prinaša le omejene spremembe in ne more odpraviti nekaterih tržnih pomanjkljivosti, kot je omejena ponudba trajnostnih izdelkov. EU je zato po letu 2005 začela naslavljalati zasnovo izdelkov z določanjem zavezujočih zahtev za proizvajalce, ki jih je poimenovala zahteve za okoljsko primerno zasnovo izdelkov (Ecodesign). Ta korak je posledica dejstva, da se 80 odstotkov vplivov, ki jih ima izdelek na okolje, določi iz izbirami proizvajalca pri zasnovi izdelka, na katere potrošnik nima veliko vpliva, če sploh ima kakšnega.

V zgodnjih letih uporabe se je postopek okoljsko primerne zasnove izdelkov osredotočal na energijsko učinkovitost in druge bistvene vplive na okolje, kot so emisije hrupa in poraba vode. Trenutno je ta instrument v preoblikovanju, da bi bolj sistematično obravnaval nove izzive, kot so uporaba recikliranih materialov, podaljšanje življenjske dobe izdelka in omogočanje lažjega popravila, vzdrževanja, demontaže, ponovne uporabe in recikliranja.

EU ima na voljo več orodij za vplivanje na politiko trajnostne proizvodnje, med katerimi so tudi različni instrumenti za obravnavo kemikalij: pristop EU k registraciji, ocenjevanju in odobritvi ter omejevanju kemikalij (REACH); razvrščanje, pakiranje in označevanje kemikalij (CLP); omejevanje uporabe nevarnih kemikalij (RoHS); zakonodaja v zvezi z zmanjševanjem količin odpadkov, zbiranjem, pakiranjem in recikliranjem.

Od leta 2015 si EU prizadeva za široko zasnovan pristop k bolj trajnostnim izdelkom z razvojem in izvajanjem tako imenovanega krožnega gospodarstva. Od takrat sta bila predstavljena dva akcijska načrta s konkretnimi ukrepi, eden leta 2015 in drugi leta 2020. Krožno gospodarstvo je sistem, katerega cilj je odstranjevanje odpadkov in zagotavljanje krožne rabe virov. Krožni sistemi prek [ponovne uporabe](#), [souporabe](#), popravila, obnove, [predelave](#) in [recikliranja](#) ustvarjajo sistem zaprte zanke, ki kar najbolj zmanjša onesnaževanje in [rabo novih virov](#) ter ustvarja kar najmanj [odpadkov](#) in ogljičnih izpustov. Cilj krožnega gospodarstva je, da so izdelki, oprema in infrastruktura dalj časa v uporabi, s čimer se izboljša učinkovita raba teh virov. Vsi odpadki bi morali postati »hrana« za drug proces: kot stranski proizvod ali predelan vir za drug industrijski postopek ali kot obnovljiv vir za naravo (npr. kompost). Ta regenerativni pristop je v nasprotju s tradicionalnim [linearnim gospodarstvom](#), ki uporablja model proizvodnje »vzemi, naredi, zavrzi«³⁹.

Slika 1: Linearno gospodarstvo: Vzemi – naredi – zavrzi.

Slika 2: Krožno gospodarstvo: naredi – uporabi – recikliraj.

V tem poglavju o izdelčni politiki so na voljo informacije o naslednjih temah in razlogih, zakaj so te pomembne za potrošnike:

- okoljsko primerna zasnova izdelkov (Ecodesign),
- energijska nalepka,
- znak EU za okolje (okoljska marjetica),
- daljša uporaba in boljša popravljivost izdelkov,
- vpliv boljših potrošniških pravic na daljšo življenjsko dobo izdelkov,
- uveljavljanje pravil politike izdelkov na nacionalni ravni,
- prihodnje politične pobude v okviru drugega akcijskega načrta za krožno gospodarstvo, ki ga EU načrtuje razviti in izvajati v prihodnjih letih.

V ta dokument niso vključene izčrpne informacije o kemikalijah, ker bi ta tema zaradi svoje kompleksne narave zahtevala samostojno usposabljanje. Vendar bo za tiste strokovnjake, ki jih to področje zanima, BEUC lahko zagotovil strokovno mnenje o temah, kot so:

- regulativni okvirji EU glede kemikalij,
- kemikalije v potrošniških izdelkih, kot so kozmetika, igrače, tekstil, materiali v stiku z živili itd.,
- pomanjkanje nacionalnega izvrševanja zakonodaje glede kemikalij za potrošniške izdelke in s tem povezanih nevarnosti za potrošnike,
- negativne zdravstvene posledice, povezane z izdelki, ki negativno vplivajo na hormonski sistem (tako imenovani hormonski motilci), in kako zmanjšati izpostavljenost v vsakdanjem življenju.

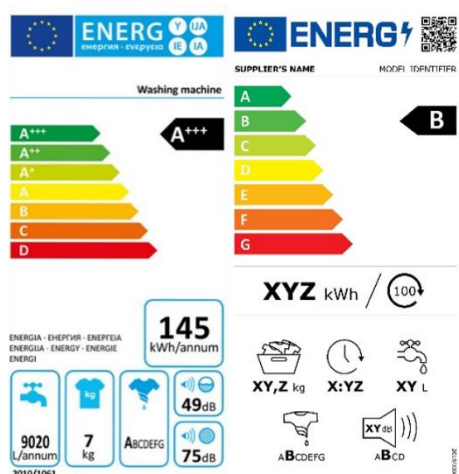
6.1. Okoljsko primerna zasnova izdelkov (Ecodesign) in energijska nalepka

Vsak mesec potrošniki namenijo precejšen del svojega proračuna za porabo energije. Danes nimajo izdelkov, ki jih napaja energija, kot so računalniki, mobilni telefoni in televizorji, zgolj v lasti, ampak jih vsak dan tudi dlje uporabljajo. Zaradi tega so se povečali njihovi računi za elektriko.

Hkrati se pogosto soočajo z izdelki, ki jih ni mogoče popraviti kmalu po izteku garancije ali ki se prehitro pokvarijo in jih ni mogoče popraviti zaradi nedostopnih ali predragih rezervnih delov. Številni potrošniki se morajo spoprijeti z zgodnjo odpovedjo izdelkov, imenovano tudi »prezgodnje zastaranje«, ki dodatno obremeni njihove denarnice in okolje.

Zakaj sta okoljsko primerna zasnova izdelkov (Ecodesign) in energijska nalepka pomembni za potrošnike?

Evropska direktiva o okoljsko primerni zasnovi izdelka ne ščiti le okolja, temveč potrošnikom pomaga tudi prihraniti denar. Glede na raziskavo, ki jo je BEUC izvedel leta 2016⁵⁴, lahko povprečno gospodinjstvo v EU prihrani do 330 evrov na leto zaradi okoljsko primerne zasnove izdelkov in ker so izdelki postali energijsko učinkovitejši.

Left: the old label; right: the new one set to

Levo: stara energijska nalepka; desno: nova, ki se na napravah pojavlja od konca leta 2020.

Vir: Evropska komisija

Okoljsko primerna zasnova izdelka si prizadeva za boljše delovanje izdelkov v smislu učinkovite rabe virov v celotni življenjski dobi izdelka, npr. prek zahtev za popravilo. Upošteva tudi kakovost in preprostost uporabe izdelkov ter potrošnikom zagotavlja več informacij o njihovi trajnostni rabi. Uredba o označevanju proizvodov, povezanih z energijo, pooblašča Evropsko komisijo, da sprejme ukrepe za obvezno označevanje posebnih, z energijo povezanih skupin izdelkov, kot so pralni stroji in televizorji. To potrošnikom zagotavlja, da se lahko informirano odločijo glede na to, koliko energije izdelek porabi med delovanjem.

Čeprav energijska nalepka obstaja že desetletja, je njena posodobitev leta 2010 ogrozila načeli preglednosti in razumljivosti, ko je poleg obstoječe sheme uvedla dodatne razrede A+, A++ in A+++.

Zaradi teh sprememb so preprosta sporočila potrošniku – na primer »kupi zeleno« ali »kupi A« – izgubila svoj pomen, zmeda med potrošniki pa je oslabila zmožnost oznak za preoblikovanje trgov k bolj učinkovitim napravam. Leta 2017 je bil sprejet nov okvir označevanja energijske učinkovitosti, z znano lestvico A–G.

⁵⁴ http://www.beuc.eu/publications/beuc-x-2016-109benefits_of_ecodesign_for_eu_households_executive_summary.pdf

Med najpomembnejšimi političnimi instrumenti za potrošnike v političnem programu EU sta **Direktiva o okoljsko primerni zasnovi izdelkov 2009/125/ES** in **Direktiva EU o navajanju porabe energije in drugih virov izdelkov, povezanih z energijo 2010/30/EU**. Direktivi zajemata izdelke, povezane z energijo, od pralnih strojev, sesalnikov do grelnikov vode.

Marca 2020 je EU začela **akcijski načrt za krožno gospodarstvo**, v katerem je poudarila, da bi morala politika trajnostnih izdelkov upoštevati tudi vzdržljivost, nadgradljivost, popravljivost in večkratno uporabnost izdelkov ter da bi morala direktiva o okoljsko primerni zasnovi izdelkov veljati za več izdelkov, zlasti za izdelke informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT) in tekstilne izdelke.

Proces EU za izboljšanje **energijske učinkovitosti** potrošniških izdelkov se je začel leta 2005, kar je vodilo do sprejetja Direktive o okoljsko primerni zasnovi izdelkov 2009/125/ES⁵⁵, ki vzpostavlja okvir za izboljšanje okoljske učinkovitosti izdelkov, kot so gospodinjski aparati, od sesalnikov, svetilk do grelnikov vode.

V skladu z veljavno direktivo EU o okoljsko primerni zasnovi izdelkov⁵⁶ je Evropska komisija pooblaščen, da ureja ne samo energijsko učinkovitost, temveč tudi **učinkovito rabo virov** (vzdržljivost, popravljivost, možnost recikliranja, nadgradljivosti itd.) pri izdelkih, povezanih z energijo, in sprejme izvedbene ukrepe za okoljsko primerno zasnovo izdelkov (Ecodesign)⁵⁷. Z optimizacijo trajnosti izdelkov ob ohranjanju njihovih funkcionalnih lastnosti naj bi direktiva o okoljsko primerni zasnovi ponudila nove priložnosti za proizvajalce, potrošnike in celotno družbo⁵⁸.

Tako Evropski parlament kot Evropski svet poudarjata pomen okoljsko primerne zasnove in energijskega označevanja izdelkov ter pozivata komisijo, naj sprejme nov delovni načrt za okoljsko primerno zasnovo (2020–2024), ki bo poleg proizvodov, povezanih z energijo, vključeval tudi nove skupine izdelkov, zlasti izdelke IKT.

Evropski svet in Evropski parlament sta tudi poudarila⁵⁹, da je treba pripraviti nov zakonodajni predlog za skladen okvir politike izdelkov, ki bo upošteval daljšo uporabo izdelkov in čim daljši obtok materialov v gospodarskem ciklu.

⁵⁵ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32009L0125>

⁵⁶ Direktiva 2005/32/ES Evropskega parlamenta in Sveta je zastavila okvir za postavljanje zahtev za okoljsko primerno zasnovo izdelkov za izdelke, ki rabijo energijo, in spremenila Direktivo Sveta 92/42/EGC ter Direktivi 96/57/ES in 2000/55/ES Evropskega parlamenta in Sveta.

⁵⁷ Seznam skupin izdelkov, ki so s tem zajete: <https://ec.europa.eu/growth/single-market/european-standards/harmonised-standards/ecodesign/>

⁵⁸ Glej delovni načrt za okoljsko primerno zasnovo za obdobje 2012–2014, delovni dokument služb komisije, pripravo delovnega načrta za obdobje 2012–2014 v skladu z direktivo o okoljsko primerni zasnovi, str. 1.

⁵⁹ Glej resolucijo z dne 15. januarja 2020 kot odgovor na sporočilo Evropske komisije o Evropskem zelenem dogovoru.

- a) **Prispevanje k merilom in predpisom za merila za okoljsko primerno zasnovo kot zainteresirana stran** – Zakonodaja o okoljsko primerni zasnovi zahteva, da se Evropska komisija posvetuje z zainteresiranimi stranmi, vključno s potrošniškimi organizacijami, v postopku določitve in revizije meril za izdelke za okoljsko primerno zasnovo in okoljsko označevanje.

Člen 18 Direktive o okoljsko primerni zasnovi določa, da:

»Komisija zagotovi, da pri izvajanju svojih dejavnosti v zvezi z vsakim izvedbenim ukrepom upošteva uravnoteženo sodelovanje predstavnikov držav članic in vseh zainteresiranih strani, ki jih zadeva določen izdelek ali skupina izdelkov, kot so industrija, vključno z MSP, obrtniki, sindikati, trgovci na debelo in drobno, uvozniki, okoljevarstvenimi skupinami in potrošniškimi organizacijami.«

Z izdelavo novega delovnega načrta za obdobje 2020–2024 imajo potrošniške organizacije priložnost prispevati k oblikovanju novih meril za skupine izdelkov, ki še niso zajete v direktivi za okoljsko primerno zasnovo izdelkov, npr. izdelki IKT, kot tudi prispevati k reviziji obstoječih ukrepov in zagotavljanju obveznih predpisov.

Prek posvetovalnega foruma za okoljsko primerno zasnovo izdelkov in energijsko označevanje, ki je uradni forum, na katerem se o teh politikah razpravlja z zainteresiranimi stranmi, imajo potrošniške organizacije možnost komentirati horizontalna vprašanja, med drugim tudi:

- o delovni načrt za obdobje 2020–2024,
- o metodo za razvoj meril za okoljsko primerno zasnovo izdelkov (MEErP),
- o sistem točkovanja za popravilo,
- o morebitno revizijo Direktive o okoljsko primerni zasnovi izdelkov 2009/125/ES,
- o učinkovitost tržnega nadzora.

- b) **Sporočanje pomena novih shem in nalepk** – Obveščanje in izobraževanje potrošnikov glede sprememb pri označevanju. Ker različne nalepke obstajajo sočasno, je za potrošnike bistvenega pomena, da so z njimi bolje seznanjeni.

- c) **Vplivanje na oblikovalce politike** – Oblikovalci politike bodo morali pri razvoju ukrepov za energijsko nalepko upoštevati interese potrošnikov. To je mogoče doseči:

- o s prispevanjem k tehničnemu pripravljalnemu delu in z udeležbo na sestankih zainteresiranih strani, ko se oznake spreminjajo;
- o s svetovanjem Evropski komisiji, kako potrošnike bolje informirati o prednostih energijske nalepke;
- o s sodelovanjem v projektih za promocijo energijske nalepke. Tako so na primer potrošniške organizacije vključene v vodenje projekta BELT (Boost Energy Label Take Up – Spodbudi uporabo energijske nalepke)⁶⁰, da bi spodbudile uporabo učinkovitejših izdelkov, povezanih z energijo, hkrati pa potrošnikom, proizvajalcem in trgovcem olajšale prehod na novo označevanje. To so tudi cilji

⁶⁰ <https://www.belt-project.eu/>

projekta Label 2020⁶¹, pri katerem prav tako sodelujejo potrošniške organizacije.

Dodatni viri – preglednice, objave, spletne povezave

BELT – Spodbudi uporabo energijske nalepke: <https://www.belt-project.eu/>

Projekt BELT financira EU program Obzorje 2020 (Horizon 2020) in je namenjen spodbujanju uporabe učinkovitejših izdelkov, povezanih z energijo. Njegov cilj je **olajšati prehod s stare energijske nalepke na novo**. Prehod na novo nalepko bo ob pomoči projekta BELT lažji, ker bo ta zagotovil usposabljanje in tehnična navodila za proizvajalce, distributerje in trgovce na drobno. Z jasnimi in usmerjenimi komunikacijskimi kampanjami se bomo izognili zmedi in napakam med potrošniki ter osebjem za javna in poslovna naročila. Nadaljnje ugotovitve projekta bodo pozneje na voljo pri BEUC.

Label 2020: <https://www.label2020.eu/>

Projekt Label 2020 financira EU program Obzorje 2020 (Horizon 2020), njegov cilj pa je omogočiti lažji prehod izdelkov z novo energijsko nalepko na trg. Pri tem zagotavlja podporo potrošnikom, poklicnim kupcem, trgovcem na drobno in proizvajalcem z učinkovitimi informacijskimi kampanjami, storitvami in orodji, hkrati pa podpira oblikovalce politik in zainteresirane strani pri promociji novega označevanja v okviru nacionalnih programov, pobud in shem.

Finančni prihranki iz okoljsko primerno zasnovanih izdelkov, raziskava po naročilu BEUC:
http://www.beuc.eu/publications/beuc-x-2016-109-benefits_of_ecodesign_for_eu_households_executive_summary.pdf

Ključne ugotovitve:

- potrošniki vsako leto prihranijo do 330 evrov zaradi okoljsko primerno zasnovanih izdelkov. To je zato, ker je zakonodaja EU proizvajalce spodbudila, da proizvajajo manj energijsko potratnih izdelkov;
- prihranek potrošnikov se lahko poveča na več kot 450 evrov na leto, če izberejo izdelek, ki spada v najvišji energijski razred;
- direktiva o okoljsko primerni zasnovi izdelkov lahko tudi pripomore k izboljšanju potrošniških izdelkov, sesalniki so na primer zaradi nje bolj tihi.

BEUC, brošura o energijski nalepki – Izpostavlja glavne spremembe, pozitivne vidike in izzive, ki jih bo prineslo preoblikovanje energijske nalepke:

https://www.beuc.eu/publications/beuc-x-2017-120_new_energy_label-back_to_the_a-g_scale.pdf

Projekt BELT, brošura o novi energijski nalepki za posamezne skupine izdelkov:

<https://www.zps.si/dom-in-vrt-topmenu-331/nova-energijska-nalepka/10475-brosura-nova-energijska-nalepka>

⁶¹ <https://www.label2020.eu/>

6.2. Znak EU za okolje – okoljska marjetica

Okoljska marjetica se uporablja za več kot 77.000 izdelkov in storitev v 24 različnih kategorijah. Njena uporaba se je od leta 2016 skoraj podvojila. Uporablja se za označevanje različnih izdelkov: od otroških oblačil in čistilnih izdelkov do televizorjev, barv, šamponov, lesenih tal, kopirnega papirja in nastanitev. Za pridobitev tega cvetličnega logotipa morajo izdelki in storitve izpolnjevati seznam okoljskih in zdravstvenih meril, ki segajo od vzdržljivosti izdelka do izpostavljenosti strupenim kemikalijam.

V EU obstajajo tudi drugi nacionalno ali regionalno uradno priznani znaki za okolje, ki so enakovredni znaku EU za okolje, na primer nordijski labod v skandinavskih državah, modri angel v Nemčiji ali avstrijski znak za okolje⁶².

Zakaj je znak EU pomemben za potrošnike?

Okoljska marjetica potrošnikom pomaga, da zlahka prepoznajo izdelke in storitve, ki običajno sodijo med 10 do 20 odstotkov okolju najbolj prijaznih. Kar osem od desetih kupcev, ki poznajo znak EU za okolje, mu že zaupa⁶³.

Znak za okolje proizvajalce spodbuja, da se bolj potrudijo. Nalepko lahko nosijo le tisti izdelki, ki so za okolje in zdravje boljši kot zahteva zakonodaja. Podjetja se morajo ukvarjati z vplivi izdelka ali storitve glede na njegov celoten življenjski cikel, od proizvodnje do recikliranja ali odstranjevanja, in zagotoviti, da izdelek spoštuje visoko raven kakovosti in učinkovitosti.

Znak za okolje je merilo uspešnosti za podjetja, ki želijo izboljšati svoje izdelke, tudi če zanje ne zaprosijo. V širšem okviru politike izdelkov EU igra pomembno vlogo kot instrument za dvigovanje kakovosti trga, kar pomeni, da dobijo potrošniki boljše, bolj zelene izdelke in storitve.

Oznaka je zanesljiva – proizvajalci jo lahko uporabijo šele potem, ko nacionalni organ preveri, ali je izdelek oziroma storitev dejansko »zelen«. Tako zagotavljajo, da izdelek izpolnjuje zahteve, ki se redno posodablajo v skladu s tehnološkim napredkom.

⁶² Za seznam drugih nacionalnih in uradno priznanih oznak v EU si lahko ogledate [to študijo komisije](#).

⁶³ [POSEBNA RAZISKAVA EUROBAROMETER 468: ODNOS EVROPSKIH DRŽAVLJANOV DO OKOLJA](#), november 2017

Novi **akcijski načrt za krožno gospodarstvo** predlaga pomembne regulativne in neregulativne pobude, ki lahko nadgrajujejo zahteve, določene z Uredbo EU o znaku za okolje št. 66/2010 za različne skupine izdelkov in storitve. Zlasti **okvir politike za trajnostne izdelke** bo razširil direktivo o okoljsko primerni zasnovi izdelkov, da bo vključeval izdelke, ki niso povezani z energijo. Lahko bi vključeval že obstoječa merila za podeljevanje znaka EU za okolje glede trajnosti ali zamenjave nevarnih kemikalij v izdelkih, kot so tekstil ali pohištvo.

Predlagani bodo novi zakonodajni in neregulativni ukrepi za boljšo podporo potrošnikom z zagotavljanjem zanesljivih in zaupanja vrednih informacij o trajnostnih lastnostih izdelkov, kar bi lahko bila dobra priložnost za okrepitev uporabe znaka EU za okolje. Zlasti podjetja bodo morala utemeljiti svoje zelene trditve, hkrati pa bodo določene minimalne zahteve za trajnostne oznake. Predvidena je tudi ločena pravna pobuda za boljšo zaščito potrošnikov pred zelenim zavajanjem.

Komisija trenutno širi področje uporabe znaka EU za okolje, da bi zajela trajnostne maloprodajne finančne izdelke (npr. varčevalne račune ali investicijske sklade) in vso kozmetiko. V delovnem načrtu 2020–2022 bi lahko razmislili tudi o vključitvi dodatnih storitev, kot je obnovljiva energija iz novih objektov ali fotovoltaičnih panelov. Vendar se poleg širitve uporabe znaka za okolje želi komisija osredotočiti tudi na večjo uporabo obstoječih meril v industriji. Izvedla bo večje tržne dejavnosti in obveščanje potrošnikov ter javnih naročnikov. Prav tako bo okrepila uveljavitev oznake s finančnimi spodbudami, kot je zeleno javno naročanje, ali morda celo z razširjeno odgovornostjo proizvajalca. V tem procesu komisija išče podporo držav članic in drugih zainteresiranih strani, kot so potrošniške organizacije.

Institucije EU in države članice lahko za spodbujanje okoljskega označevanja naredijo naslednje:

- izboljšajo ozaveščenost javnosti in privabijo trgovce na drobno in vodilna podjetja s povečano uporabo promocije;
- okrepijo shemo z vključevanjem več blaga in storitev, pomembnih za potrošnike, ter z zelenim javnim naročanjem;
- dajejo zgled z lastnim primerom in nabavljajo zelene izdelke, ki so certificirani z znakom EU za okolje ali z enakovrednimi regionalnimi ali nacionalnimi znaki, kot so nordijski labod, modri angel ali avstrijski znak za okolje;
- ohranjajo okoljsko odličnost sheme z zagotavljanjem ambicioznih meril na vseh področjih, ki so pomembna za okolje in zdravje;
- dodelijo zadostne človeške in finančne vire za zagotovitev pravilnega delovanja sheme ter povečajo sodelovanje z regionalnimi in nacionalnimi uradno priznanimi znaki za okolje, da bi optimizirali obstoječe vire.

Vpletenost potrošniških organizacij

V nadaljevanju predstavljamo nekatere ključne naloge potrošniških organizacij.

- **Spodbujati javne organe k večjim promocijskim dejavnostim**, kar lahko poveča ozaveščenost potrošnikov o znaku za okolje in s tem poveča povpraševanje javnosti po blagu in storitvah, ki imajo ta znak.

- **Zahtevati, da trgovci na drobno in podjetja potrošnikom ponudijo več izdelkov z znakom za okolje** in da z zanesljivimi shemami potrjevanja, kot je znak EU za okolje, podprejo svoje okoljske trditve.
- **Sodelovati pri določanju meril**, da zagotovijo, da so samo izdelki okoljske odličnosti označeni z okoljsko marjetico. BEUC je član odbora EU za znak za okolje in kot tak sodeluje pri razvoju meril za podeljevanje znaka za okolje in v postopku odločanja prispeva mnenja potrošniških organizacij. Odbor EU za znak za okolje združuje Evropsko komisijo, države članice, okoljske nevladne organizacije, industrijo in trgovce na drobno.
- **Pomagati pri boljši prepoznavnosti znaka EU za okolje⁶⁴ in izobraziti potrošnike**, katerim oznakam lahko zaupajo in kako prepoznajo podjetja, ki s svojimi izdelki »zeleno zavajajo«. Z naraščajočim povpraševanjem po bolj trajnostnih izdelkih je narastlo število različnih pobud za njihovo označevanje, pa tudi primerov zelenega zavajanja, ki zavaja potrošnike v nakup blaga, ki ni tako trajnostno, kot se oglašuje. Zdaj se po vsem svetu uporablja več kot 500 takšnih okoljskih znakov⁶⁵, trije od štirih izdelkov v EU pa imajo prikazano okoljsko trditev⁶⁶. Posledično se potrošniki pogosto počutijo izgubljeni, ko morajo izbirati med več zelenimi možnostmi, in lahko nenamerno izberejo izdelek, ki še zdaleč ni zelen ali etičen.

Dodatni viri o znaku za okolje

- **Dejstva BEUC o znaku EU za okolje:** https://www.beuc.eu/publications/beuc-x-2017-056_ecolabel_factsheet.pdf
- **Dejstva, številke in grafike znaka EU za okolje:** <https://ec.europa.eu/environment/ecolabel/facts-and-figures.html>
- **Infografika EU o znaku za okolje:** https://ec.europa.eu/environment/ecolabel/documents/label_you_can_trust.pdf

⁶⁴ Komisija je razvila [digitalni priročnik](#) z ustreznimi materiali za informiranje in obveščanje, ki so na voljo organizacijam, ki se zanimajo za promocijo znaka EU za okolje. BEUC redno predlaga materiale za obveščanje, ki jih lahko uporabijo potrošniške organizacije, npr. [spomladanska kampanja za detergente in čistila](#) ali [praznična akcija za turistične nastanitve](#). Za vprašanja in informacije o promociji znaka EU za okolje se lahko zainteresirane organizacije obrnejo na sekretariat BEUC.

⁶⁵ [Gruère, G \(2013\), "Karakterizacija okoljskega označevanja in informacijskih shem", OECD okoljski delovni dokumenti, No. 62, OECD Publishing, Pariz.](#)

⁶⁶ Ibid.

6.3. Prezgodnje zastaranje

Zakaj je prezgodnje zastaranje pomembno za potrošnike?

Trenutne vzorce potrošnje zaznamujeta dva trenda: potrošniki imajo v lasti več izdelkov kot v preteklosti, a jih deloma uporabljajo le za kratek čas. Krajša doba uporabe in hitrejša nadomeščanje z novimi izdelki vodijo do vedno večjega pritiska na vire. Študije, ki analizirajo čas uporabe izdelkov, kažejo, da se ta v zadnjih letih skrajšuje. Ni pa še povsem jasno, kaj motivira potrošnike, da izdelke zamenjajo pogosteje kot v preteklosti. Morda je to povezano s spreminjanjem želja potrošnikov, s hitro pokvarjenimi izdelki in s tržnim pritiskom, ki vodi potrošništvo.

Presenetljivo pa je, da čeprav potrošniki nekatere izdelke zamenjajo po kratkem času uporabe, številne študije kažejo, da si želijo, da bi izdelki trajali precej dlje⁶⁷, in da so jim informacije o času uporabnosti izdelkov pomembne⁶⁸. Poleg tega so mnogi potrošniki razočarani, če izdelki, ki so jih kupili, ne izpolnjujejo njihovih pričakovanj⁶⁹. Vse prevečkrat se izdelki, ki so potrebni za udoben življenjski slog, kot so pralni stroji⁷⁰, električne zobne ščetke⁷¹, televizorji⁷², tiskalniki in pametni telefoni⁷³, kmalu po preteku garancijske dobe⁷⁴ pokvarijo in jih ni mogoče popraviti, kar povzroča vse večji pritisk na proračun potrošnikov in na okolje, zlasti če upoštevamo, da se zgodnje okvare pojavijo pri različnih skupinah izdelkov in lahko vodijo do skupinskih učinkov.

Zastaranje je večplastna težava in lahko zajema namerne in nenamerne okvare izdelkov zaradi slabe zasnove in pomanjkanja možnosti za posodobitev izdelka z novo programsko opremo, z

⁶⁷ Arbeiterkammer Wien (Delavska zbornica Dunaj): Čas uporabe in zastaranje trajnega blaga v času pospeševanja. Empirična preiskava med avstrijskimi gospodinjstvi.

⁶⁸ Evropska komisija (2013): Flash Eurobarometer 367 – Odnos Evropejcev do oblikovanja enotnih trgov za izdelke je pokazal, da se je več kot devet od desetih vprašanih strinjalo, da je treba navesti življenjsko dobo izdelkov, ki so na voljo na trgu (92 %). http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_367_en.pdf

⁶⁹ Približno tretjina vseh pralnih strojev in hladilnikov ter četrtnina vseh sesalnikov, ki jih vsako leto zamenjajo v Združenem kraljestvu, ni izpolnila pričakovanj povprečnih kupcev o življenjski dobi vsakega izdelka. Glej WRAP: Preklopljeni na vrednost (Switched on to Value). Zakaj lahko podaljšanje življenjske dobe naprav in elektronskih izdelkov ter trgovanje z rabljenimi izdelki koristi potrošnikom, trgovcem na drobno, dobaviteljem in okolju. <http://www.wrap.org.uk/content/switched-value>.

V raziskavi dunajske Delavske zbornice z avstrijskimi potrošniki je 45 % vprašanih navedlo, da so zadovoljni s trenutno življenjsko dobo izdelkov, skoraj 30 % pa jih je izjavilo, da so precej nezadovoljni.

http://media.arbeiterkammer.at/wien/PDF/studien/Bericht_Produktnutzungsdauer.pdf

⁷⁰ http://www.beuc.eu/documents/files/FC/durablegoods/articles/1014_DECO_Portugal.pdf

⁷¹ http://www.beuc.eu/documents/files/FC/durablegoods/articles/1013_Test_Achats_Belgium.pdf

⁷² http://www.beuc.eu/documents/files/FC/durablegoods/articles/0913_Stiftung_Warentest_Germany.pdf

⁷³ http://www.beuc.eu/documents/files/FC/durablegoods/conference/presentations/Gerjan_int_Veld.pdf

⁷⁴ Čeprav za celotno EU ni statističnih podatkov o stopnjah razčlenitve, Nemška zvezna agencija za okolje izvaja raziskave o življenjski dobi izdelkov. Predhodni rezultati kažejo, da se število majhnih aparatov, ki ne dosežejo petletne življenjske dobe, povečuje, in da se življenjska doba velikih aparatov – čeprav ta še vedno presega deset let – skrajšuje. Poleg tega je več kot 10 % pralnih strojev leta 2013 doseglo le petletno ali krajšo življenjsko dobo v primerjavi s 6 % leta 2004. Glej: http://www.umweltbundesamt.de/sites/default/files/medien/378/publikationen/texte_10_2015_einfluss_der_nutzungsdauer_von_produkten_auf_ihre_umwelt_obsoleszenz_17.3.2015.pdf Prakash, Siddharth; Stamminger Rainer & Ines Oehme (2015): Faktencheck Obsoleszenz: Analyse der Entwicklung der Lebens- und Nutzungsdauer von ausgewählten Elektro- und elektronikergeräten. V: Brönneke, Tobias und Andrea Wechsler: Obsoleszenz interdisziplinär. Vorzeitiger Verschleiß aus Sicht von Wissenschaft und Praxis.

vzdrževanjem ali s popravilom. Včasih pa tudi potrošniki postanejo nezadovoljni s trenutnim delovanjem izdelka, kar privede do njegove zamenjave, čeprav izdelek še vedno deluje.

Politični program – na ravni EU

EU je s svojim akcijskim načrtom za krožno gospodarstvo začela reševati problem hitro kvarljivih izdelkov (glej uvod in poglavje o okoljsko primerni zasnovi izdelkov zgoraj). Načrt vsebuje priložo s časovnim načrtom in z zelo konkretnimi ukrepi, ki bodo uvedeni v prihodnjih letih in ki ponujajo veliko priložnosti za potrošniške organizacije, da prispevajo konkretne predloge za njihova izboljšanja⁷⁵.

Poleg tega so nekatere države EU že začele ukrepati glede nekaterih vidikov, ki lahko preprečijo prezgodnje zastaranje izdelkov:

- daljša jamstva za nekatere kategorije izdelkov (Nizozemska, Finska, Švedska, Islandija, Norveška, Irska in Združeno kraljestvo);
- zakonodajna prepoved za načrtovano zastaranje izdelkov v Franciji in nedavni izvršilni ukrepi, ki so jih v Italiji⁷⁶ in Franciji⁷⁷ sprejeli nacionalni organi na podlagi Direktive o nepoštenih poslovnih praksah;
- nižji DDV za popravila na Švedskem.

Druge države pa pozivajo k reševanju teh problemov na evropski ravni (Belgija in Nemčija). Akcijski načrt krožnega gospodarstva zato še posebej omenja boj proti načrtovanemu zastaranju izdelkov. Akcijski načrt EU za krožno gospodarstvo vsebuje tudi naslednje načrte za prihodnje ukrepe.

- **Več izdelkov bo postalo trajnostnih.** Zaradi prihodnjega okvira politike trajnostnih izdelkov naj bi bilo veliko več potrošniških izdelkov, kot so pametni telefoni in računalniki, bolj vzdržljivih, večkrat uporabnih, nadgradljivih, popravljivih in primernih za recikliranje.
- **Sektorji, ki zelo onesnažujejo okolje,** na primer tekstilni in gradbeni, naj bi učinkoviteje uporabljali surovine. Pristop k razvoju pravil za določene sektorje se zgleduje po prepovedi plastike za enkratno uporabo, ki so jo institucije EU lani sprejele v rekordnem času in o kateri se veliko govori.
- **Potrošnikova »pravica do popravila« se bo okrepila.** Več potrošniških izdelkov bo moralo omogočati preprosto popravilo in nadgradnjo. Pametni telefoni, kavni avtomati in tiskalniki bi morali biti obravnavani prednostno, saj so na vrhu seznama pritožb potrošnikov po Evropi.

⁷⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0098&from=EN>

⁷⁶ Leta 2018 je italijanski organ za varstvo potrošnikov in konkurenco (AGCM) kaznoval Apple za deset in Samsung za pet milijonov evrov zaradi nepoštenih poslovnih praks (več informacij [tukaj](#)). Maja 2020 je sodišče v Laziju v Italiji potrdilo odločitev zoper Apple (glej sodbo [tukaj](#)).

⁷⁷ Februarja 2020 je francoski organ (DGCCRF) kaznoval Apple s 25 milijoni evrov, ker potrošnikov ni obvestil o tem, da bo njihova posodobitev za iPhone vplivala na delovanje naprave, kar je predstavljalo nepošteno poslovno prakso (več informacij [tukaj](#)).

- **Potrošniki bodo dobili bolj zanesljive informacije o trajanju in popravljivosti izdelkov.** V prihodnosti bodo morala podjetja verjetno na prodajnem mestu razkriti, kako dolga je pričakovana življenjska doba njihovih izdelkov in kako dolgo bodo na voljo nadomestni deli.
- **Potrošniki bodo bolje zaščiteni pred zelenim zavajanjem in prezgodnjim zastaranjem izdelkov.** Evropska unija se poskuša bolje spopadati z neutemeljenimi okoljskimi trditvami in primeri nepravilnega zastaranja izdelkov.
- Spoprijeti se bo treba z **nevarnimi kemikalijami**, da ne bodo ostajale v recikliranih izdelkih.

Evropska komisija se zavzema za oblikovanje kulture popravil. Najnovejši izvedbeni ukrepi Direktive o okoljsko primerni zasnovi izdelkov kažejo, da je mogoče sprejeti konkretne ukrepe za podaljšanje življenjske dobe izdelka z omogočanjem popravila. Za več kategorij izdelkov je treba ohranjati dobavo rezervnih delov za nekaj časa, dostopne morajo biti tudi informacije o popravilu in vzdrževanju.

Na podlagi obstoječih ukrepov lahko evropska pravica do popravila, ki se bo prvič uporabila za izdelke IKT, zajema:

- dostop do nadomestnih delov vsaj toliko časa, kolikor je pričakovana življenjska doba izdelkov. Razširitev dostopnosti rezervnih delov na dostopnost delov programske opreme je možna in je trenutno veljavna za strežnike za uporabo v podjetjih;
- dostopnost priročnikov za popravila in vzdrževanje;
- zasnova za možnost popravila s preprostim dostopom do delov izdelka, ki jih je treba popraviti;
- informacije o popravljivosti izdelka na prodajnem mestu, po možnosti v obliki ocenjevalne lestvice za popravila.

Politični program na nacionalni ravni

Slovenija nima posebnega programa ali zakonodaje, ki bi potrošnike ščitila pred prezgodnjim zastaranjem. Za razliko od večine ostalih držav EU pa imamo zakonodajo, ki predvsem od proizvajalcev tehničnih izdelkov zahteva, da potrošniku ponudijo obvezno garancijo, ki ne sme biti krajša od enega leta, seveda pa jo proizvajalec lahko ustrezno podaljša. Poleg tega mora proizvajalec potrošniku za te izdelke zagotoviti dobavo rezervnih delov najmanj tri leta po izteku garancije.

Vloga potrošniških organizacij

Glede na zapletenost vprašanja o prezgodnjem zastaranju so potrošniške organizacije skupaj z akademiki in strokovnimi serviserji vključene v raziskovalni projekt PROMPT⁷⁸ za razvoj preizkusnega protokola za prezgodnje zastaranje, s pilotnimi projekti za mobilne telefone, sesalnike, televizorje in pralne stroje.

Cilji projekta PROMPT so:

- zbiranje pritožb potrošnikov glede trajanja in popravljivosti slabo delujočih izdelkov prek spletnih platform, namenjenih zbiranju povratnih informacij o izdelkih, ki se kmalu pokvarijo, ter uporaba spletnega pajka, ki lahko pregleduje mnenja potrošnikov o izdelkih na spletnih prodajnih platformah;
- zagotavljanje preizkusne metode za določanje manj uspešnih izdelkov, da bi s tem usmerili potrošnikovo izbiro;
- obveščanje industrije o najboljših praksah in oblikovanje strategij za preprečevanje prezgodnjega zastaranja.

Dodatni viri o prezgodnjem zastaranju

- **Brošura BEUC o prezgodnjem zastaranju:**
https://www.beuc.eu/publications/beuc-x-2018-057_premature_obsolescence.pdf
- **Novi akcijski načrt EU za krožno gospodarstvo:**
https://ec.europa.eu/environment/circular-economy/pdf/new_circular_economy_action_plan.pdf
- **Brošura o projektu PROMPT:** https://www.beuc.eu/publications/beuc-x-2020-063_prompt_testing_products_to_promote_longer_lifetime.pdf

Nacionalni primeri ali orodja – znak za okolje, energijska nalepka, okoljsko primerna zasnova izdelkov in prezgodnje zastaranje

Prezgodnje zastaranje:

Belgija – Potrošniška organizacija Test-Achats je izvedla videokampanjo, imenovano »**Trop vite usé**«, v kateri je izpostavila izdelke, ki se prezgodaj pokvarijo in jih ni mogoče popraviti, ter spodbudila potrošnike, da javijo o kupljenih izdelkih, ki so se prezgodaj pokvarili.

⁷⁸ <https://prompt-project.eu/>

Svetovanje potrošnikom o izdelkih:

- **Francija** – Nasveti potrošnikom, [kako zmanjšati porabo energije](#) z izdelki.
- **Španija** – Študija, ki [primerja platforme](#) za nakup in prodajo rabljenih izdelkov.

7. Izvrševanje pravil in nadzor nad trajnostjo izdelkov

7.1. Zavajajoče zelene trditve o izdelkih in potencialni problemi izvrševanja zakonodaje

Zakaj so potrošniške pravice pomembne za potrošnike?

Vse več trgovcev izkorišča naraščajoče zanimanje potrošnikov za okoljske zadeve, zato uporabljajo zelene trditve, da se ločijo od svojih tekmecev. Glede na pregled stanja razmer za potrošnike v EU⁷⁹ iz novembra 2019 je več kot polovica potrošnikov v EU pri nakupih dovzetnih za okoljske trditve.

Potrošniki se soočajo z vse večjim številom zelenih trditev. Mnoge med njimi so zavajajoče in dvomljive (ker niso zelene ali jih ni mogoče utemeljiti). To povzroča zmedo in nezaupanje med potrošniki in ogroža njihov aktivni prispevek k prehodu v zeleno gospodarstvo. Glede na raziskavo Eurobarometra, objavljeno marca 2020⁸⁰, ki se osredotoča na okoljske trditve v oblačilnem sektorju, večina potrošnikov verjame, da so številni izdelki okolju prijazni, vendar ne zaupajo nujno takšnim trditvam proizvajalcev oziroma trgovcev.

Politični program – na ravni EU

Na ravni EU je **Direktiva o nepoštenih poslovnih praksah** (Direktiva 2005/29/ES, UCPD)⁸¹ ključna horizontalna zakonodaja, ki se uporablja v zvezi z zelenimi trditvami. To je referenčna točka, ki se uporablja za ugotavljanje, ali je trditev zavajajoča bodisi v svoji vsebini bodisi v načinu predstavitve potrošnikom. Poleg splošne prepovedi zavajajočih praks je v Prilogi 1 te direktive na črni seznam vključenih več praks, ki so pomembne za zelene trditve.

Da bi povečala učinkovitost Direktive o nepoštenih praksah (UCPD) za zavajajoče okoljske trditve, je EU leta 2016 posodobila tudi **smernice UCPD**⁸², ki temeljijo na delu skupine več deležnikov in na smernicah, ki jih je objavilo več nacionalnih organov.

Poleg UCPD lahko na zelene trditve vpliva tudi druga specifična zakonodaja EU (npr. Direktiva 2012/27 o energetske učinkovitosti, Direktiva 2010/31/EU o energetske učinkovitosti stavb itd.).

Septembra 2019 je predsednica Evropske komisije Ursula van der Leyen v svoji poslanici novemu komisarju za pravosodje Didierju Reyndersu⁸³ poudarila potrebo po »iskanju novih načinov za opolnomočenje potrošnikov, da se lahko informirano odločajo in igrajo aktivno vlogo v zeleni tranziciji«. Decembra 2019 je **evropsko sporočilo o zelenem dogovoru**⁸⁴

⁷⁹ https://ec.europa.eu/info/publications/consumer-conditions-scoreboard-consumers-home-single-market-2019-edition_en

⁸⁰ <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/survey/getSurveydetail/instruments/special/surveyky/2257>

⁸¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32005L0029>

⁸² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52016SC0163>

⁸³ https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/mission-letter-didier-reynders-2019_enpdf.pdf

⁸⁴ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/european-green-deal-communication_en.pdf

poudarilo, da imajo »zanesljive, primerljive in preverljive informacije (...) pomembno vlogo, da kupcem omogočajo bolj trajnostne odločitve in zmanjšujejo tveganje za zeleno zavajanje«. Ob tej priložnosti je komisija napovedala, da bo okrepila »svoja regulativna in neregulativna prizadevanja za spopadanje z lažnimi zelenimi trditvami«. Januarja 2020 je potrošniški vrh EU posvetil delavnico »boju proti zelenemu zavajanju« in razpravljajal o možnih rešitvah, ki jih lahko ponudi potrošniška politika EU za obravnavo zavajajočih zelenih trditev. Aprila 2020 je Evropska komisija objavila nov **akcijski načrt za krožno gospodarstvo**⁸⁵, ki vključuje nove ukrepe za odpravljanje lažnih okoljskih trditev. Komisija je napovedala tudi nov zakonodajni instrument za »opolnomočenje potrošnikov za zeleni prehod«.

Vloga potrošniških organizacij

V družbah, kjer med potrošniki narašča okoljska ozaveščenost, poskušajo mnogi trgovci to izkoristiti pri prodaji svojih izdelkov. Uporabljajo trditve, ki jih ni mogoče utemeljiti. Potrošniške organizacije imajo ključno vlogo pri zaščiti potrošnikov pred takimi nepoštenimi praksami, pri tem so njihove naloge še zlasti naslednje.

- **Opazovanje trga** in odkrivanje kakršnih koli zelenih trditev, ki bi lahko bile zavajajoče in s tem nezakonite – Potrošniki pogosto ne morejo samostojno oceniti, ali so določene trditve resnične ali ne, in zlahka podležejo izdelkom, ki se samo pretvarjajo, da so okolju prijaznejši.
- **Testiranje izdelkov in storitev** – Potrošniške organizacije imajo edinstveno strokovno znanje, da lahko ocenijo, ali so posamezne zelene trditve utemeljene. Potrošnikom zato lahko pomagajo pri izbiri najboljših izdelkov.
- **Izpodbijanje nepoštenih zelenih trditev in primerov nepravičnega zastaranja pred sodišči in/ali javnimi organi** – Potrošniške organizacije imajo pomembno vlogo pri uveljavljanju pravil, ki veljajo za zelene trditve.
- **Izobraževanje potrošnikov o zelenem zavajanju** – Čeprav se potrošniki vedno bolj zavedajo vpliva svojih nakupov na okolje in želijo to upoštevati pri izbiri izdelka, se pogosto ne zavedajo, da nekatere trditve ali oznake na trgu niso zanesljive ali resnične.
- **Vplivanje na zakonodajo** za zagotovitev učinkovite zaščite potrošnikov pred zavajajočimi zelenimi trditvami – Trenutno na ravni EU ni posebne zakonodaje, ki bi urejala zelene trditve. Uporabljajo se samo splošna pravila direktive UCPD. Pomanjkanje pravne varnosti in pomanjkljivo uveljavljanje pravil ne preprečuje naraščajočega števila neutemeljenih zelenih trditev na trgu.

Dodatni viri o potrošniških pravicah

- **Stališče BEUC: Potrošniki v središču prizadevanja za trajnost.** Stališče BEUC o Evropskem zelenem dogovoru: http://www.beuc.eu/publications/beuc-x-2020-012_beuc_position_on_european_green_deal.pdf

⁸⁵ https://ec.europa.eu/environment/circular-economy/pdf/new_circular_economy_action_plan.pdf

- **Dokument o stališču BEUC: BEUC poziva k učinkoviti prepovedi zavajajočih zelenih trditev** (posodobljen v letu 2020):
<https://www.beuc.eu/publications/2011-09991-01-e.pdf>
[beuc-x-2020-115 restoring consumer confidence in green claims.pdf](#)

7.2. Vpliv potrošniških pravic na daljšo življenjsko dobo izdelkov

Zakaj so potrošniške pravice pomembne za potrošnike?

Potrošniki imajo raje dolgotrajnejše izdelke. Po nedavni študiji⁸⁶ so celo pripravljeni plačati bistveno več za izdelke, ki so bolj trpežni in popravljivi.

Poleg tega se potrošniki vedno bolj zavedajo okoljskih vprašanj, s katerimi se soočamo, in izrednih razmer v zvezi s podnebnimi spremembami. Želijo biti bolj vpleteni v krožno gospodarstvo⁸⁷ in k temu lahko največ prispevajo z nakupom izdelkov z daljšo življenjsko dobo.

Potrošniška zakonodaja jim pomaga pri doseganju takšnih ciljev. Dve leti po nakupu izdelka so potrošniki kriti z zakonskim jamstvom (v Sloveniji uporabljamo izraz stvarna napaka), ki zagotavlja, da lahko v primeru neskladnosti ali napake na izdelku od prodajalca zahtevajo popravilo, zamenjavo in v nekaterih primerih tudi vračilo kupnine. Takšne obveznosti spodbujajo prodajalce (in posredno proizvajalce), da se odločajo za izdelke z daljšo življenjsko dobo.

Politični program – na ravni EU

Glavna orodja, ki jih potrošniška zakonodaja uporablja za promocijo dolgotrajnejših izdelkov, so zakonska pravila o jamčevanju za skladnost blaga s pogodbo.

Trenutno jih na ravni EU še vedno ureja **Direktiva o nekaterih vidikih prodaje potrošniškega blaga in z njimi povezanih garancij 1999/44/ES**. Direktiva vsebuje načelo minimalne harmonizacije in potrošnikom zagotavlja pravico do določenih pravnih sredstev v primeru napak na blagu. Ta direktiva vzpostavlja hierarhijo teh pravnih sredstev. V primeru neskladnosti blaga lahko potrošnik najprej zahteva popravilo ali zamenjavo. Če to ni mogoče v razumnem roku ali brez večjih nevšečnosti, lahko zahteva tudi znižanje cene ali odpoved pogodbe (kar vodi do povračila kupnine).

Kmalu pa se bo začela uporabljati nova **Direktiva (EU) 2019/771**⁸⁸. Ta prinaša nekaj sprememb, ki bi lahko prispevale k daljši življenjski dobi izdelkov:

⁸⁶ Vedenjska študija o vključenosti potrošnikov v krožno gospodarstvo, oktober 2018, [končno poročilo](#).

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Direktiva 2019/771 o nekaterih vidikih pogodb o prodaji blaga.

- podaljšanje obdobja, v katerem se domneva, da je neskladnost obstajala v času izročitve (obrnjeno dokazno breme), na eno leto, države članice pa imajo možnost, da ga podaljšajo na dve leti;
- vzdržljivost je postala nova objektivna zahteva za skladnost;
- obveznost zagotavljanja posodobitev, da se zagotovi ohranjanje skladnosti blaga z digitalnimi elementi;
- nova prostovoljna garancija trajnosti – na podlagi katere je lahko proizvajalec neposredno odgovoren potrošniku.

Ta direktiva se trenutno prenaša v nacionalno zakonodajo posameznih držav članic EU (z rokom za prenos 1. julija 2021), uporabljati se bo začela 1. januarja 2022.

Decembra 2019 je Evropska komisija objavila sporočilo **Evropski zeleni dogovor**⁸⁹, v katerem je objavila svoj cilj, da postane EU oglično nevtralna do leta 2050. Da bi to dosegla, je napovedala vrsto pobud tudi na področju potrošniškega prava. Pobude so bile še podrobneje opredeljene v novem **akcijskem načrtu za krožno gospodarstvo**⁹⁰, objavljenem marca 2020. Akcijski načrt je napovedal revizijo potrošniške zakonodaje EU, da se potrošnikom na prodajnem mestu zagotovijo zanesljive in ustrezne informacije, vključno z življenjsko dobo izdelka ter razpoložljivostjo servisnih storitev, rezervnih delov in priročnikov za popravila. Za naslednja leta je napovedanih več zakonodajnih predlogov, med drugim:

- zakonodajni predlog o opolnomočenju potrošnikov v zeleni tranziciji (2020),
- zakonodajni predlog o utemeljevanju zelenih trditev (2020),
- zakonodajni in nezakonodajni ukrepi, ki vzpostavljajo novo pravico do popravila (2021).

Evropski zeleni dogovor je bil napovedan kot najpomembnejša prednostna naloga komisije Ursule von der Leyen, vendar bi lahko bile nekatere njene pobude zaradi pandemije COVID-19⁹¹ na žalost preložene.

Vloga potrošniških organizacij

Potrošniške organizacije so pomembni nadzorniki trga, ki potrošnikom pomagajo pri iskanju dlje uporabnih izdelkov. Najpomembnejše pa je njihovo:

- **testiranje izdelkov in storitev:** potrošniške organizacije pomagajo potrošnikom pri izbiri najučinkovitejših in najbolj vzdržljivih izdelkov;

⁸⁹ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/european-green-deal-communication_en.pdf

⁹⁰ https://ec.europa.eu/environment/circular-economy/pdf/new_circular_economy_action_plan.pdf

⁹¹ To zadeva tudi zgornji pobudi za krepitev vloge potrošnikov in zelene trditve, ki sta bili predstavljeni na leto 2021. Vendar pripravljeno delo znotraj komisije poteka naprej in najavljenih je bilo več javnih posvetovanj, h katerim bo prispeval BEUC. Posvetovanja so na voljo na tej spletni strani: https://ec.europa.eu/info/consultations_en

- **pripravljanje priporočil za potrošnike:** potrošniške organizacije na podlagi rezultatov testov objavijo lestvice v različnih kategorijah izdelkov in podelijo oznake za najboljše izdelke;
- **obveščanje in svetovanje potrošnikom o njihovih pravicah,** če so izdelki, ki so jih kupili, pokvarjeni, ne izpolnjujejo njihovih pričakovanj ali se prezgodaj pokvari;
- **izobraževanje potrošnikov o njihovih pravicah** in, kar je najpomembnejše, o pravilih, ki določajo njihova zakonska jamstva, s kampanjami za ozaveščanje, članki v revijah, telefonskimi linijami za pomoč itd.;
- **opazovanje trga** in odkrivanje kakršnih koli vzorcev, ki bi lahko nakazovali predčasne odpovedi nekaterih izdelkov (glejte več o projektu PROMPT v poglavju 6.3, namenjenem prezgodnjemu zastaranju);
- **uveljavljanje pravic potrošnikov** pred sodišči in/ali javnimi organi;
- **vplivanje na zakonodajo:** najpomembneje je zagotoviti, da lahko potrošniki računajo na svoja pravna jamstva v celotni pričakovani življenjski dobi izdelkov.

Dodatni viri o potrošniških pravicah

- **Stališče BEUC** glede predloga direktive o nekaterih vidikih pogodb o prodaji blaga na daljavo: https://www.beuc.eu/publications/beuc-x-2016-053_csc_beuc_position_paper_on_tangible_goods_proposal.pdf
- **Stališče BEUC:** Trajno potrošno blago: trajnosti izdelki, boljše pravice potrošnikov: http://www.beuc.eu/publications/beuc-x-2015-069_sma_upa_beuc_position_paper_durable_goods_and_better_legal_guarantees.pdf
- **Spletna stran BEUC o trajnih dobrinah:** <https://www.beuc.eu/durable-goods>
- **Nov akcijski načrt EU za krožno gospodarstvo:** https://ec.europa.eu/environment/circular-economy/pdf/new_circular_economy_action_plan.pdf

7.3. Nova uredba o nadzoru trga

EU je spomladi 2019 sprejela novo uredbo o nadzoru trga⁹². Medtem ko se je ta zakonodaja v preteklosti osredotočala predvsem na vidik varnosti izdelkov, je zdaj razširjena na način, da zajema še nekatere okoljske vidike izdelkov, vključno z zahtevami za njihovo okoljsko primerno zasnovo, znak za okolje in energijsko nalepko, pa tudi nekatere zahteve glede kemikalij in odpadkov.

⁹² Uredba (EU) 2019/1020 o nadzoru trga in skladnosti izdelkov <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019R1020>

Cilj te uredbe je:

»izboljšati delovanje notranjega trga s krepitvijo nadzora trga proizvodov, zajetih s harmonizacijsko zakonodajo Unije (...), z namenom, da so na trgu Unije dostopni samo skladni proizvodi, ki izpolnjujejo zahteve, ki zagotavljajo visoko raven zaščite javnih interesov, kot so zdravje in varnost na splošno, zdravje in varnost na delovnem mestu, varstvo potrošnikov, varstvo okolja in zaščita javne varnosti ter varstvo vseh drugih javnih interesov, ki so zaščiteni z navedeno zakonodajo«.

To novo uredbo lahko potrošniške organizacije na več načinov uporabljajo za izboljšanje skladnosti izdelkov z okoljskimi zahtevami.

- Če potrošniške organizacije z laboratorijskim testiranjem odkrijejo neskladnost izdelkov z okoljskimi zahtevami, lahko uporabijo to novo uredbo kot pravno podlago za poročanje rezultatov laboratorijskih preskusov nacionalnim organom za nadzor trga in od njih zahtevajo, da ukrepajo proti neskladnim gospodarskim operaterjem.
- Poleg tega nova uredba omogoča sklenitev bolj formaliziranih sporazumov o sodelovanju s tretjimi osebami, vključno s potrošniškimi organizacijami: *»Organi za nadzor trga se lahko z (...) organizacijami, ki zastopajo (...) končne uporabnike, dogovorijo o izvajanju skupnih dejavnosti, katerih cilj je spodbujanje skladnosti, odkrivanje neskladnosti, ozaveščanje in zagotavljanje smernic v zvezi s harmonizacijsko zakonodajo Unije pri določenih kategorijah proizvodov, zlasti pri kategorijah proizvodov, za katere se pogosto ugotovi, da predstavljajo resno tveganje, vključno s proizvodi, ki se ponujajo za prodajo prek spleta.«*
- Nova uredba od Evropske komisije zahteva tudi vzpostavitev mrež nadzornih organov držav članic, da bodo lahko bolje kot v preteklosti sodelovali pri nadzoru skladnosti izdelkov (tako imenovana mreža Unije za skladnost izdelkov). Če torej potrošniške organizacije odkrijejo neskladne izdelke, ki se bodo verjetno prodajali v več državah EU, bi morale svoje nacionalne organe nadzora prositi, naj te podatke delijo z drugimi državami članicami zaradi nadaljnjega ukrepanja na drugih nacionalnih trgih EU in zaradi zagotavljanja skladnosti izvršilnih ukrepov na celotnem notranjem trgu EU.
- Potrošniške organizacije lahko potrošnike v svojih potrošniških revijah obvestijo o neskladnih izdelkih in odsvetujejo njihov nakup.

This document has been produced under a service contract with the European Commission. The content of it represents the views of the author only and is his/her sole responsibility. The European Commission does not accept any responsibility for use that may be made of the information it contains.